

УДК 343: 349,6 (477)

A. Gmirin

**QUALIFYING ATTRIBUTES OF A CRIME “ILLEGAL
MANUFACTURE, POSSESSION AND SALES,
OR TRANSPORTATION FOR SALES, OF EXCISABLE
GOODS”**

А.А. Гмирін
здобувач кафедри
кримінального права, кримінології,
цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»

**КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ НЕЗАКОННЕ
ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ,
ЗБУТ АБО ТРАНСПОРТУВАННЯ З МЕТОЮ ЗБУТУ
ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ**

Постановка проблеми. Питання, що стосуються кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ч. 2 та 3 ст. 204 КК України, мають велике значення для теорії кримінального права та правозастосовної діяльності правоохоронних органів і суду. Проблема набуває ще більшої актуальності у зв'язку зі зміною законодавства у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами кваліфікуючих ознак злочину незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів займалися такі вчені: П.П. Андрушко, М.М. Мінаєв, С.М. Сулейманов, А.В. Галахова, М.А. Гельфер, В.О. Навроцький, Н.О. Гуторова, В.К. Матвійчук, І.О. Харь, О.О. Дудоров та ін. Проте до цього часу зазначені питання не знайшли свого належного вирішення.

Мета статті полягає в дослідженні кваліфікуючих ознак злочину незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів.

Основні результати дослідження. Слід акцентувати увагу на тому, що загально визнаним є те, що склади злочинів розрізняють за ступенем суспільної небезпечності, яка в них фіксується законодавцем [1, с. 52]. Виділяють такі

склади: основні і додаткові [1, с. 52]. У нашому випадку основним слід назвати такий склад злочину, який за допомогою об'єктивних і суб'єктивних ознак суспільно небезпечного діяння – незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів, відображене в ч. 2 та 3 ст. 204 КК України, диференціюється караністю цього суспільно небезпечного діяння. Натомість серед додаткових виділяють такі склади, як кваліфіковані і привілейовані. У нашому дослідженні до кваліфікованих складів належать ті, що зазначені в ч. 2 та 3 ст. 204 КК України, які сформульовані законодавцем за суспільною небезпечністю, де суспільна небезпечність діянь відповідає такому законодавчому формулюванню: 1) «Незаконне виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, або вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею (ч. 2 ст. 204 КК)»; 2) «незаконне виготовлення товарів, зазначених у частинах першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а так само незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків (ч. 3 ст. 204 КК)» [2].

Корисною, на наш погляд, є та увага науковців, яку вони приділяють і поняттю обтяжуючих обставин, що містяться в ст. 67 КК України [2]. Вони виходять за межі складу злочину, передбаченого чч. 1 та 2 ст. 204 КК України, і є підставою для суду у призначенні більш суворого покарання в межах санкції статті Особливої частини Кримінального кодексу України. Проте буває й так, що певна обтяжуюча обставина знаходить своє закріплення як кваліфікуюча ознака конкретного складу злочину. При застосуванні покарання в таких випадках суд не може враховувати її при призначенні покарання як таку, що його обтяжує (ст. 67 КК України). Це положення знайшло своє підтвердження в абз. 2 п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7 (із змінами і доповненнями, внесеними постановами Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року № 18, від 12 червня 2009 року № 8, від 06 листопада 2009 року № 11) [3, с. 68].

Для з'ясування кваліфікуючих ознак цього злочину нам необхідно визначитися з приписами, які законодавець використовує у диспозиції ч. 2 ст. 204 КК України. Це стосується таких дій: 1) незаконне виготовлення алкогольних напоїв шляхом відкриття підпільних цехів; 2) незаконне виготовлення тютюнових виробів шляхом відкриття підпільних цехів; 3) незаконне виготовлення інших підакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів; 4) незаконне виготовлення алкогольних напоїв з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів; 5) незаконне виготовлення тютюнових виробів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів; 6) незаконне виготовлення інших підакцизних товарів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів; 7) незаконне виготовлення алкогольних напоїв, вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею; 8) незаконне виготовлення тютюнових виробів, вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією стат-

тею; 9) незаконне виготовлення інших підакцизних товарів, вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею [2].

Перед тим як проаналізувати зовнішні ознаки прояву злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 України, необхідно з'ясувати термінологію, яка використана законодавцем у диспозиції цієї статті, розуміння якої і буде сприяти розкриттю об'єктивних ознак цього кваліфікуючого складу злочину. До таких термінів належать: «незаконне», «виготовлення», «відкриття», «підпільні цехи», «шляхом», «використання», «обладнання», «забезпечує», «масове виробництво», «особа яка раніше була засуджена». Перш за все звернемося до з'ясування терміна «незаконне»: 1) «Толковий словарь великорусского языка» В.І. Даля термін «незаконный» тлумачить як «противозаконный, не согласный съ законами, правилами, постановлениями...» [4, с. 518–519]; 2) «Великий тлумачний словник сучасної української мови...» термін «незаконний» пояснює таким чином: «...Який забороняється законом, порушує закон. // Який суперечить законові, йде в розріз з ним...» [5, с. 760]; 3) О.М. Костенко під незаконними діями розуміє таку поведінку, що «порушує встановлений законом порядок. Таким є: а) дії, заборонені законодавством; б) дії, вчинені без підстав, передбачених законодавством; в) дії, вчинені не в тому порядку, який для них визначений законодавством...» [6, с. 129]. Отже, термін «незаконно», «незаконний», означає: який забороняється законом, не відповідає правилам, постанова, неузгоджений із законами, правилами, постановами, який порушує закон, який суперечить законові, йде в розріз з ним. Натомість термін «виготовлення» є дією за значенням виготовити, виготовляти [5, с. 131], а термін «виготовити» означає «...виготовляти...виготувати...Виробляти, робити що-небудь...» [5, с. 131]. Термін «відкриття» - це «дія за значенням відкрити...» [5, с. 172]. Натомість термін «відкрити» можна з'ясовувати за допомогою терміна «відкривати», який означає, що це «дія за значенням відкрити...» [5, с. 172]. Що стосується терміна «підпільні цехи», то його можна з'ясувати за допомогою таких термінів: «підпільний» і «цех». Так, термін «підпільний» означає: «...який діє, відбувається в умовах підпілля (у 2 знач.); нелегальний, конспіративний» [5, с. 962]. У той же час термін «цех» – це «1. Об'єднання ремісників однієї чи близьких спеціальностей за феодалізму, яке являло собою замкнуту корпорацію, що захищала їхні станові інтереси. // перен. Про людей одного фаху. Основна виробнича одиниця, відділ промислового підприємства. // Приміщення де розташовано такий відділ» [5, с. 1582]. Отже, підпільний цех – це виробнича одиниця, спрямована на виготовлення тих або інших підакцизних товарів, яка об'єднує собою замкнуте коло осіб, що забезпечує їхні інтереси, діяльність якої відбувається в умовах підпілля, нелегально, конспіративно. Термін «шляхом» слід розуміти як «прийм., розм.. За допомогою чого-небудь» [5, с. 1626]. Щодо терміна «використання», то він означає «дію за знач. використати, використовувати»; «...недок. Використати, ...Застосувати, ... користуватися чимсь» [5, с. 137]. Стосовно терміна «обладнання», то його слід розуміти таким чином: «...1. Сукупність механізмів, приладів, пристроїв і т. ін., необхідних для чого-небудь...» [5, с. 807]. Зміст терміна «забезпечує» можна з'ясувати за допомогою терміна «забезпечувати», який означає «...забезпечи-

ти... 1. Постачати щось у достатній кількості... 2. Створювати надійні умови для чого-небудь...» [5, с. 375]. Щодо терміна «масове», то початкова форма слова «масовий» означає: «який виробляється, здійснюється у великій кількості... масове виробництво – виробництво протягом тривалого періоду значної кількості одного й того ж виду продукції, типу виробів...» [5, с. 650]. Стосовно поняття «особа яка раніше була засуджена», то його потрібно розуміти так: це така особа, стосовно якої був винесений обвинувальний вирок за злочин, передбачений ст. 204 КК України, і судимість за цей злочин не була знята або погашена в установленому законом порядку і знову вчинила злочин, передбачений ст. 204 КК України.

Слід зазначити, що, по-перше, оскільки мова йде про ознаку об'єктивної сторони злочину, то дія – це ті рухи тіла, які відбуваються в ситуації, коли особа повинна вести себе пасивно; по-друге, оскільки мова йде про форму суспільно небезпечної поведінки, то дії – ті рухи тіла, які направлені для завдання відповідної шкоди (в протилежному випадку відсутня шкідливість дій) [1, с. 68]. Маючі такі загальні положення, послідовно дослідимо перераховані нами дев'ять форм кримінально-протиправної поведінки суб'єкта (суб'єктів) вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК України.

Незаконне виготовлення алкогольних напоїв шляхом відкриття підпільних цехів (ч. 2 ст. 204 КК). Стосовно цієї форми прояву злочину існують такі судження: 1) О.В. Працюк, В.В. Черней заявляють, що незаконно виготовленими слід вважати зазначені у ч. 2 ст. 204 КК товари, що виготовлені: особою, яка не зареєстрована як суб'єкт підприємництва, незалежно від того, чи підлягає діяльність з їх виготовлення ліцензуванню; суб'єктом підприємницької чи господарської діяльності без одержання ліцензії, якщо її виготовлення підлягає ліцензуванню (п. 12 ППВСУ від 25 квітня 2003 року №3 «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності») [7, с. 191]; виготовлення піддакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів [8, с. 467]. Ці ж фахівці стверджують, що поняття «підпільний цех» означає певне місце, пристосоване або обладнане для нелегального виготовлення піддакцизних товарів (ним може бути окрема будівля, споруда, приміщення чи його частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб тощо), а також певне місце природного чи техногенного походження (печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки тощо), які використовуються для підпільного виготовлення піддакцизних товарів особою, яка не має права на здійснення такої діяльності [8, с. 467]; 2) О.О. Дудоров зазначає, що виготовлення піддакцизних товарів має кваліфікуватися за ч. 2 ст. 204 КК України лише за умови його незаконності (передусім це виготовлення без державної реєстрації особи як суб'єкта підприємництва, без ліцензії або з порушенням умов ліцензування); незаконність виготовлення алкогольних напоїв буде і в разі їх фальсифікації, коли виготовлення цих предметів здійснюється з порушенням технології, з неправомірним використанням знака для товарів чи послуг, копіюванням форми, упаковки, зовнішнього оформлення або шляхом прямого відтворення товару іншого підприємця з самовільним використанням його імені [9, с. 595–596]. Цей же фахі-

вещь запевняє, що характеристика підпільного цеху в плані відповідальності за ч. 2 ст. 204 не обов'язково мають відповідати ознакам цеху як організаційно (або) технологічно відокремленого структурного підрозділу легально діючого підприємства (підпільний цех – це певне місце, пристосоване та (або) обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення підакцизних товарів – окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення або його частина, а також певне місце природного чи техногенного походження (галявина у лісі, непрацююча шахта, кар'єр). Розмір приміщення, зокрема будівлі, споруди, яке створюється або пристосовується для незаконного виготовлення підакцизних товарів, його місцезнаходження та інші характеристики на кваліфікацію за ч. 2 ст. 204 не впливають [9, с. 596]; 3) П.П. Андрушко стверджує, що злочин передбачений ч. 2 ст. 204 з об'єктивної сторони дістає, зокрема, вияв у незаконному виготовленні алкогольних напоїв шляхом відкриття підпільних цехів [10, с. 421]. Проф. П.П. Андрушко заявляє, що термін «цех» у ст. 204 законодавцем вжито не у його прямому, а у переносному, просторічному «жаргонному» значенні (під поняттям «цех», вжитим у диспозиції ч. 2 ст. 204, треба розуміти як певне місце, пристосоване та/або обладнане для незаконного виготовлення підакцизних товарів, – це може бути окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення чи його частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб тощо, а також певне місце природного чи техногенного походження, зокрема, галявина у лісі, печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки тощо, які використовуються для нелегального, незаконного, конспіративного виготовлення підакцизних товарів особою, яка не має права на здійснення такої діяльності. Під відкриттям підпільних цехів потрібно розуміти незаконне створення, пристосування чи використання певних місць для нелегального масового виробництва підакцизних товарів) [10, с. 421]; 4) В.Я. Тацій зазначає, що об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК, характеризує, зокрема, незаконне виготовлення алкогольних напоїв, шляхом відкриття підпільних цехів – це незаконне виготовлення такого товару в певному місці, приміщенні чи споруді, які спеціально були пристосовані для незаконного виготовлення підакцизних товарів (такий цех може створюватися як за місцем проживання винної особи, так і в будь-якому іншому місці. Зазначене пристосування може виражатися по-різному, залежно від виду підакцизного товару та вибраного особою способу його виготовлення, зокрема, у встановленні спеціального обладнання, облаштування робочих місць для працюючих, розміщення комплектів предметів, що використовуються при виготовленні підакцизних товарів тощо). Для кваліфікації за цією ознакою не мають значення розміри такого цеху, а також на скількох працюючих у ньому осіб він розрахований [11, с. 272]; 5) Л.Б. Ільковець стверджує, що кваліфікуючою ознакою злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204, є, зокрема, вчинення незаконне виготовлення алкогольних напоїв шляхом відкриття підпільних цехів (підпільним цехом слід вважати приміщення / або кілька приміщень для виготовлення підакцизних товарів, що за характеристикою відповідає цеху легально працюючого підприємства. Єдина відмінність – відсутність відповідного до закону

дозволу (ліцензії) на відкриття такого цеху, що й робить його підпільним. Для визнання цеху підпільним не обов'язковим є його приховування в лісі, полі, на території приватної садиби тощо від сторонніх осіб, у тому числі правоохоронних органів) [12, с. 281]; 6) М.М. Мінаєв переконаний, що незаконне виготовлення підакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів можна визначити як активні дії, що полягають у створенні з порушенням вимог чинного законодавства хоча б однієї одиниці продукції, визначеної законом як підакцизної, яке здійснюється таємно (нелегально, підпільно) у спеціально пристосованих для цього приміщеннях на основі самостійно налагодженого технологічного циклу, мінімально необхідного для такого виробництва [13, с. 119].

Аналіз існуючих точок зору щодо незаконного виготовлення алкогольних напоїв надає нам можливість виокремити такі позитивні положення: 1) це виготовлення таких підакцизних товарів особою, яка не зареєстрована як суб'єкт підприємництва, незалежно від того, чи підлягає діяльність з їх виготовлення ліцензуванню; 2) суб'єктом підприємницької чи господарської діяльності без одержання ліцензії, якщо їх виготовлення підлягає ліцензуванню (автори О.В. Працюк, В.В. Черней); 3) з порушенням умов ліцензування, а також виготовлення цих предметів і в разі їх фальсифікації, коли виготовлення цих предметів здійснюється з порушенням технології, з неправомірним використанням знака для товарів чи послуг, копіюванням форми, упаковки, зовнішнього оформлення або шляхом прямого відтворення товару іншого підприємця із самовільним використанням його імені (автор О.О. Дудоров). Крім того, ще до позитивних положень слід віднести аналіз термінології «незаконно», «незаконний», які свідчать, що те, що забороняється законом, не відповідає правилам, постанова, не узгоджується із законами, правилами, постановами, йде в розріз з ними, і термінів «виготовлення», «виготовити», які означають: виготовити, виготовляти, виробляти що-небудь.

На підставі викладеного вище можна сформулювати таке визначення поняття «незаконне виготовлення підакцизних товарів»: «Під незаконним виготовленням підакцизних товарів слід розуміти таке їх виготовлення, яке забороняється законом, суперечить законові, не узгоджується із законами, не відповідає правилам, постановам, а саме: 1) якщо виготовлення таких підакцизних товарів відбувається особою, яка не зареєстрована як суб'єкт підприємництва, незалежно від того, чи підлягає діяльність з їх виготовлення ліцензуванню; 2) суб'єктом підприємницької чи господарської діяльності без одержання ліцензії, якщо їх виготовлення підлягає ліцензуванню; 3) з порушенням умов ліцензування, а також коли виготовлення цих предметів відбувається і в разі їх фальсифікації, коли виготовлення цих предметів здійснюється з порушенням технології, з неправомірним використанням знака для товарів чи послуг, копіюванням форми, упаковки, зовнішнього оформлення або шляхом прямого відтворення товару іншого підприємця з самовільним використанням його імені».

Слід погодитися з тими авторами, які наполягають на тому, що ст. 204 КК України не передбачає кримінальної відповідальності за «просте» незаконне виготовлення підакцизної продукції [10, с. 492]. Проте цього, на наш погляд,

і не потрібно, враховуючи, що диспозиції ст. 204 КК України є бланкетними і питання незаконного виготовлення підакцизних товарів регулюються іншими нормативно-правовими актами не кримінально-правового характеру. Крім того, слід сприйняти позицію, викладену в юридичних джерелах, що об'єктивна сторона жодного із злочинів, передбачених ст. 204 КК України, безпосередньо не містить такого діяння, як незаконне виготовлення підакцизних товарів як таке, оскільки виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів чи інших підакцизних товарів особою, яка не має на це дозволу з боку держави, для власного споживання (використання), не може тягти кримінальну відповідальність, оскільки такі дії не становлять суспільної небезпеки, а також не охоплюються поняттям господарської діяльності [12, с. 110–111]. Проте це не може слугувати перешкодою для притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка здійснює незаконне придбання з метою збуту або зберігання з цією метою, а також збут чи транспортування з метою збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, а також за незаконне виготовлення таких товарів за ознаками, передбаченими в частині другій і третій цієї статті. Крім того, не можна погодитися з О.О. Дудоровим, що простим незаконним виготовленням таких товарів, є вчинення особою, яка раніше була засуджена за ст. 204 КК [15, с. 228], оскільки тут йдеться не про просте виготовлення таких товарів, а обтяжене такою кваліфікуючою ознакою, як вчинене особою, яка раніше була засуджена за ст. 204 КК.

З'ясування існуючих точок зору щодо поняття «підпільні цехи», надає можливість використати ті з них, які, на наш погляд, є позитивними: 1) що воно означає певне місце, пристосоване та (або) обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення підакцизних товарів (ними може бути окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення чи його частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб, а також певне місце природного чи техногенного походження, наприклад, печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки, галявина у лісі, кар'єр тощо); 2) розмір приміщення, зокрема будівлі, споруди, яка створюється або пристосовується для незаконного виготовлення підакцизних товарів, його місцезнаходження, а також на скількох працюючих він розрахований, та інші характеристики на кваліфікацію за ч. 2 ст. 204 КК не впливають; 3) для визнання цеху підпільним не обов'язковим є його приховування в лісі, полі, на території приватної садиби тощо від сторонніх осіб, у тому числі правоохоронних органів; 4) має самостійно налагоджений технологічний цикл, мінімально необхідний для такого виробництва. Крім того, до такого позитиву слід віднести результати аналізу термінології стосовно підпільного цеху, а саме: підпільний цех – це виробнича одиниця, яка об'єднує собою замкнуте коло осіб, що забезпечує їхні інтереси, діяльність в якій відбувається в умовах підпілля, нелегально, конспіративно, спрямована на виготовлення тих або інших підакцизних товарів. Виходячи з цього, не зовсім обґрунтованим є твердження П.П. Андрушка, що термін «цех» законодавцем вжито не у його прямому, а у переносному, просторічному «жаргонному» значенні [10, с. 421].

На підставі викладеного можна запропонувати визначення поняття «підпільних цехів» або «підпільного цеху». Отже, «Під підпільним цехом слід розуміти виробничу одиницю, яка об'єднує собою замкнуте коло осіб, що забезпечує їхні інтереси, діяльність в якій відбувається в умовах підпілля, являє собою певне місце, пристосоване та (або) обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення підакцизних товарів, має самостійно налагоджений технологічний цикл, мінімально необхідний для такого виробництва (ними може бути окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення чи його частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб, а також певне місце природного чи техногенного походження, наприклад, печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки, галявина у лісі, кар'єр тощо). Розмір приміщення, зокрема, будівлі, споруди, яка створюється або пристосовується для незаконного виготовлення підакцизних товарів, його місцезнаходження, а також на скількох працюючих він розрахований, та інші характеристики на кваліфікацію за ч. 2 ст. 204 КК не впливають».

Наведене вище тлумачення терміна «відкриття», що означає дію за значенням відкрити, а також запропоноване П.П. Андрушком визначення цього поняття надають можливість запропонувати таке визначення: «Під відкриттям підпільних цехів потрібно розуміти незаконне створення, пристосування чи використання певних місць для нелегального масового виробництва підакцизних товарів». Крім того, можна запропонувати визначення незаконного виготовлення алкогольних напоїв шляхом відкриття підпільних цехів. Так, «Під незаконним виготовленням алкогольних напоїв шляхом відкриття підпільних цехів слід розуміти дію з незаконного виготовлення алкогольних напоїв шляхом відкриття підпільних цехів, тобто виробничої одиниці (виробничих одиниць), яка об'єднує собою замкнуте коло осіб, що забезпечує їхні інтереси, діяльність яких відбувається в умовах підпілля, яка являє собою певне місце, створене, пристосоване, використане, та обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення підакцизних напоїв, має самостійно налагоджений технологічний цикл, мінімально необхідний для такого використання (ним може бути окрема будівля, споруда різного призначення чи її частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб, а також певне місце природного чи техногенного походження, зокрема, печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки, галявина у лісі, кар'єри тощо». Зазначене положення має знайти місце у відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України стосовно перших трьох форм прояву цього злочину. На наш погляд, використання М.М. Мінаєвим терміна «подполье», що означає «помещение под полом, подвал... Организация, общественные группы, действующие втайне от властей, а также сама деятельность в таких организациях, группах...» [13, с. 438], за значенням «підпільний» [12, с. 115–116], для підтримання позиції П.П. Андрушка є невдалим і не слугує розумінню поняття «підпільний цех».

Для вивчення цього злочину в названій формі характерна така обов'язкова ознака об'єктивної сторони, як спосіб вчинення злочину, який в законі відображений словами «шляхом відкриття підпільних цехів».

Незаконне виготовлення тютюнових виробів шляхом відкриття підпільних цехів (ч. 2 ст. 204 КК України). Стосовно цієї форми прояву злочину існують такі думки: 1) О.В. Працюк, В.В. Черней стверджують, що незаконно виготовленими слід вважати зазначені в ч. 2 ст. 204 КК України товари (у нашому випадку – тютюнових виробів), що виготовлені: особою, яка не зареєстрована як суб'єкт підприємництва, незалежно від того, чи підлягає діяльність з їх виготовлення ліцензуванню; суб'єктом підприємницької чи господарської діяльності без одержання ліцензії, якщо її виготовлення підлягає ліцензуванню (п. 12 ППВСУ від 25 квітня 2003 року №3 «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності») [7, с. 791; 8, с. 467]; виготовлення підакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів. Ці ж автори стверджують, що поняття «підпільний цех» означає певне місце, пристосоване або обладнане для належного виготовлення підакцизних товарів (ним може бути окрема будівля, споруда, приміщення чи його частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб тощо, а також певне місце природного чи техногенного походження (печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки тощо), які використовуються для підпільного виготовлення підакцизних товарів особою, яка не має права на здійснення такої діяльності [8, с. 467]; 2) О.О. Дудоров заявляє, що виготовлення підакцизних товарів (у нашому випадку тютюнових виробів) має кваліфікуватися за ч. 2 ст. 204 КК України лише за умови його незаконності (передусім це виготовлення без державної реєстрації особи як суб'єкта підприємництва, без ліцензії або з порушенням умов ліцензування); вирішуючи питання про законність або незаконність виготовлення тих чи інших товарів, слід враховувати, що стосовно окремих видів таких товарів державою встановлено спеціальний режим правового регулювання [9, с. 595–596]. Цей же автор наполягає на тому, що характеристика підпільного цеху в плані відповідальності за ч. 2 ст. 204 не обов'язково мають відповідати ознакам цеху як організаційно (або) технологічно відокремленому структурному підрозділу легально діючого підприємства, а тому тут не варто робити акцент на масовому виготовленні підакцизних товарів за допомогою обладнання і технологій, що використовуються для легального промислового виробництва таких товарів [9, с. 596]. На його переконання підпільний цех – це певне місце, пристосоване та (або) обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення підакцизних товарів – окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення або його частина, а також певне місце природного чи техногенного походження (галявина у лісі, непрацююча шахта, кар'єр тощо) [9, с. 596]; 3) П.П. Андрушко запевняє, що злочин, передбачений ч. 2 ст. 204, з об'єктивної сторони «дістає вияв у незаконному виготовленні...тютюнових виробів шляхом відкриття підпільних цехів...» [10, с. 421]. П.П. Андрушко стверджує, що термін «цех» у ст. 204 законодавцем вжито не у його прямому, а у переносному, просторічному «жаргонному» значенні (під

поняттям «цех», вжитим у диспозиції ч. 2 ст. 204 треба розуміти певне місце пристосоване та/або обладнання для незаконного виготовлення підакцизних товарів, – це може бути окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення чи його частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб тощо, а також певне місце природного чи техногенного походження, зокрема, галявина у лісі, печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки тощо, які використовуються для нелегального, незаконного, конспіративного виготовлення підакцизних товарів особою, яка не має права на здійснення такої діяльності [10, с. 421]; 4) В.Я. Тацій упевнений, що об'єктивну сторону цього злочину характеризує, зокрема, незаконне виготовлення тютюнових виробів шляхом відкриття підпільних цехів – це незаконне виготовлення такого товару в певному місці, приміщенні чи споруді, які спеціально були пристосовані для незаконного виготовлення цих товарів (такий цех може створюватися як за проживання винної особи, так і в будь-якому іншому місці) [11, с. 272]. Зазначене пристосування може виражатися по-різному залежно від виду підакцизного товару та вибраного особою способу його виготовлення, зокрема, у встановленні спеціального обладнання, облаштування робочих місць для працюючих, розміщення комплектів предметів, що використовуються при виготовленні підакцизних товарів тощо [11, с. 272]; 5) Л.Б. Ільковець заявляє, що окремим складом злочину передбаченого ч. 2 ст. 204, є «незаконне виготовлення тютюнових виробів..., шляхом відкриття підпільних цехів...це приміщення (або кілька приміщень) для виробництва підакцизних товарів, що за характеристикою відповідає цеху легально працюючого підприємства. Єдина відмінність – відсутність відповідного до закону дозволу (ліцензії) на відкриття такого цеху, що й робить його підпільним» [12, с. 281].

Вищезазначене надає можливість запропонувати визначення цього злочину у цій формі його прояву: «Під незаконним виготовлення тютюнових виробів, шляхом відкриття підпільних цехів слід розуміти дію з незаконного виготовлення тютюнових виробів, шляхом відкриття підпільних цехів, тобто виробничої одиниці, яка об'єднує собою замкнуте коло осіб, що забезпечує їхні інтереси, діяльність в якій відбувається в умовах підпілля, яка являє собою певне місце створене, пристосоване, використане та обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення тютюнових виробів, має самостійно налагоджений технологічний цикл, мінімально необхідний для такого використання (ним може бути окрема будівля, споруда різного призначення чи її частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб, а також певне місце природного чи техногенного походження, зокрема, печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки, галявина у лісі, кар'єри тощо)».

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є спосіб вчинення злочину в другій формі прояву цього злочину, відображені в законі словами «шляхом відкриття підпільних цехів».

Незаконне виготовлення інших підакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів (ч. 2 ст. 204 КК України). Щодо дії у цій формі прояву зло-

чину існують такі погляди: 1) 1) О.В. Працюк, В.В. Черней переконують, що незаконно виготовленими слід вважати зазначені в ч. 2 ст. 204 КК України товари (у нашому випадку – інших підакцизних товарів), що виготовлені: особою, яка не зареєстрована як суб'єкт підприємництва, незалежно від того, чи підлягає діяльність з їх виготовлення ліцензуванню; суб'єктом підприємницької чи господарської діяльності без одержання ліцензії, якщо її виготовлення підлягає ліцензуванню (п. 12 ППВСУ від 25 квітня 2003 року №3 «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності») [7, с. 791; 8, с. 467]. Зазначені автори стверджують, що поняття «підпільний цех» означає певне місце, пристосоване або обладнане для належного виготовлення підакцизних товарів (ним може бути окрема будівля, споруда, приміщення чи його частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб тощо, а також певне місце природного чи техногенного походження (печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки тощо), які використовуються для підпільного виготовлення підакцизних товарів особою, яка не має права на здійснення такої діяльності [8, с. 467]; 2) О.О. Дудоров запевняє, що виготовлення підакцизних товарів (у нашому випадку інших підакцизних товарів) має кваліфікуватися за ч. 2 ст. 204 КК України лише за умови його незаконності (передусім це виготовлення без державної реєстрації особи як суб'єкта підприємництва, без ліцензії або з порушенням умов ліцензування) [9, с. 595–596]. Цей же автор наполягає на тому, що характеристика підпільного цеху в плані відповідальності за ч. 2 ст. 204 не обов'язково повинні відповідати ознакам цеху як організаційно (або) технологічно відокремленого структурного підрозділу легально діючого підприємства, а тому тут не варто робити акцент на масовому виготовленні підакцизних товарів за допомогою обладнання і технологій, що використовуються для нагального промислового виробництва таких товарів [9, с. 596]. На думку вченого, підпільний цех – це певне місце, пристосоване та (або) обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення підакцизних товарів – окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення або його частина, а також певне місце природного чи техногенного походження (галявина у лісі, непрацююча шахта, кар'єр тощо) [9, с. 596]; 3) П.П. Андрушко заявляє, що злочин передбачений ч. 2 ст. 204 з об'єктивної сторони «дістає вияв у незаконному виготовленні...інших підакцизних товарів...шляхом відкриття підпільних цехів...» [10, с. 421]. П.П. Андрушко запевняє, що під поняттям «цех» вжитим у диспозиції ч. 2 ст. 204 треба розуміти певне місце пристосоване та/або обладнання для незаконного виготовлення підакцизних товарів, – це може бути окрема будівля, споруда різного призначення, приміщення чи його частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб тощо, а також певне місце природного чи техногенного походження, зокрема, галявина у лісі, печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки тощо, які використовуються для нелегального, незаконного, конспіративного виготовлення підакцизних товарів особою, яка не має права на здійснення такої діяльності [10, с. 421]; 4) В.Я. Тацій переконаний, що об'єктивну сторону цього злочину, характеризує, зокрема, незаконне

виготовлення інших підакцизних товарів, шляхом відкриття підпільних цехів – це незаконне виготовлення такого товару в певному місці, приміщенні чи споруді, які спеціально були пристосовані для незаконного виготовлення цих товарів (такий цех може створюватися як за місцем проживання винної особи, так і в будь-якому іншому місці) [11, с. 272].

Як видно з дослідження, ці три форми відрізняються за предметом злочину і певних обмежень з боку держави на їх виготовлення. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину у третій формі його прояву є спосіб вчинення цього злочину «шляхом відкриття підпільних цехів».

Маючи на увазі те, що термінологія стосовно цих трьох форм прояву з'ясована вище, досліджені судження стосовно вчинення злочину в цій та в попередніх формах прояву, запропонуємо визначення злочину в третій формі його прояву. Отже, «Під незаконним виготовлення інших підакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів слід розуміти дію з незаконного виготовлення інших підакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів, тобто виробничої одиниці, яка об'єднує собою замкнуте коло осіб, що забезпечує їхні інтереси, діяльність яких відбувається в умовах підпілля, яка являє собою певне місце, створене, пристосоване, використане та обладнане для незаконного (нелегального, конспіративного) виготовлення інших підакцизних товарів, має самостійно налагоджений технологічний цикл, мінімально необхідний для такого використання (ним може бути окрема будівля, споруда різного призначення чи її частина, наприклад, квартира у будинку, підвал, гараж, погріб, а також певне місце природного чи техногенного походження, зокрема, печери, катакомби, непрацюючі шахти, тунелі, покинуті споруди, землянки, галявина у лісі, кар'єри тощо».

Слід погодитися з позицією М.М. Мінаєва, що: 1) відкриття підпільного цеху завжди передбачає створення таких організаційних і технічних умов, які здатні забезпечити постійне та систематичне незаконне виготовлення підакцизних товарів в обсягах, які з точки зору винної особи необхідні та достатні для досягнення бажаного нею злочинного результату (це передбачає налагодження системи постачання сировини (матеріалів), підшукування місць зберігання виготовленої продукції, шляхів і засобів їх транспортування, каналів незаконного збуту тощо); 2) відкриття підпільного цеху у вигляді створення певного технологічного циклу виробництва підакцизних товарів передбачає створення таких умов та застосування таких технологій, які надають можливість виготовити продукцію, зовнішній вигляд якої (а можливо і внутрішній зміст) здатний викликати у постійного споживача стійке, бодай і хибне, уявлення про незаконне походження цієї продукції та її відповідність державним стандартам і технічним умовам. Це охоплює використання відповідних етикеток, марок, позначень, наявність яких на виробі асоціюється у споживача з належною продукцією і викликає в нього довіру [13, с. 117–118]. Проте ці положення потребують уточнень, що відкриття підпільного цеху передбачає ще й створення економічних передумов. Ці твердження не суперечать нашим попереднім висновкам, що викладені вище.

Класифікація складів злочинів за їх конструкцією необхідна для відображення моменту закінчення відповідних злочинів. Описання диспозиції ч. 2 ст. 204 КК за трьома першими проявами злочинів, що нами досліджуються: 1) незаконне виготовлення алкогольних напоїв шляхом відкриття підпільних цехів; 2) незаконне виготовлення тютюнових виробів шляхом відкриття підпільних цехів; 3) незаконне виготовлення інших підакцизних товарів шляхом відкриття підпільних цехів свідчить, що ці злочини за їх конструкцією відносяться до діянь з формальними складами. Тому не можна погодитися з твердженням М.М. Мінаєва, що поява речей, тобто підакцизних товарів вважається наслідком діяльності з незаконного виготовлення підакцизних товарів і що саме з цим кримінальний закон пов'язує момент закінчення злочину [13, с. 118]. Це суперечить описанню цих трьох проявів злочину в диспозиції ч. 2 ст. 204 КК. Крім того, незаконне виготовлення підакцизних товарів є дією. Навіть сам процес виготовлення є закінченим злочином, тому законодавець використав цей термін, а не створення. Проте, на наше переконання, слід погодитися з М.М. Мінаєвим, що відкриття підпільного цеху, тобто створення технологічного циклу виготовлення підакцизних товарів без фактичного їх виготовлення, має кваліфікуватися, за наявності підстав як готування чи замах на вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК [13, с. 118].

Важливо звернути увагу на те, що незаконне виготовлення підакцизних товарів у трьох перших його формах може відбуватися: 1) з метою збуту; 2) з метою використання у виробництві іншого виду підакцизних товарів тощо. Можливо це роз'яснення мало б отримати роз'яснення у відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України.

Незаконне виготовлення алкогольних напоїв з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів (ч. 2 ст. 204 КК України). Стосовно цієї четвертої форми прояву названого нами злочину існують такі погляди: 1) В.Я. Тацій зазначає, що під виготовленням підакцизних товарів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів (у нашому випадку четвертої форми прояву цього злочину), розуміється таке їх незаконне виготовлення, у процесі якого використане спеціальне обладнання, яке за своїми технічними характеристиками здатне створювати велику кількість підакцизних товарів [11, с. 272]. Професор В.Я. Тацій стверджує, що питання про те, чи є обладнання таким, що забезпечує масове виробництво зазначених товарів (у нашому випадку алкогольних напоїв), вирішується у кожному конкретному випадку з урахуванням його технічних можливостей і стану наявності кваліфікованого персоналу, умов, у яких обладнання експлуатується, тощо (це свідчить про те, що у цих випадках йдеться не про можливість багаторазового використання особою певного предмета (предметів), наприклад, каністри, а про обладнання, що підвищує продуктивність самої праці і створює для особи можливість виготовляти товари у великій кількості) [11, с. 272]; 2) Л.Б. Ільковець упевнена, що питання визнання обладнання, використаного для незаконного виготовлення підакцизних товарів, слід вирішувати з урахуванням фактичних обставин: кількості виробленої продукції, потенційних можливостей (обов'язковими є призначення та про-

ведення відповідної експертизи на предмет визначення виробничої спроможності обладнання) [12, с. 281]; 3) П.П. Андрушко під незаконним виготовленням підакцизних товарів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво розуміє їх виробництво з використанням апаратів, приладів, технічного обладнання й устаткування (кустарного чи промислового виробництва), які використовуються при промисловому виробництві тих чи інших товарів, тобто таких, що використовуються легально діючими суб'єктами господарської діяльності при здійсненні господарювання по виробництву підакцизних товарів (Питання про визнання незаконного виробництва підакцизних товарів масовим повинне вирішуватися у кожному конкретному випадку окремо. При цьому мають враховуватись вид підакцизних товарів, зокрема, транспортні засоби, алкогольні напої тощо, кількість незаконно виготовлених підакцизних товарів, їх загальна вартість, розмір незаконно одержаного доходу, обсяги «виробництва», кількість осіб, які здійснюють виготовлення підакцизних товарів тощо) [10, с. 421]; 4) О.О. Дудоров стверджує, що обладнання, яке забезпечує масове виробництво підакцизних товарів, – це відповідні технічні пристосування (виготовлені кустарним чи промисловим способом апарати, пристрої, прилади, агрегати, спиртосховища тощо), які використовуються на різних етапах технологічного процесу і забезпечують промислове виготовлення відповідної продукції у великих розмірах, товарних партіях (йдеться про обладнання таке ж або подібне тому, що використовуються легально діючими у відповідній галузі промисловості суб'єктами господарювання при здійсненні господарської діяльності із виробництва підакцизних товарів. Питання про те, чи є виробництво підакцизних товарів масовим – оціночне поняття, вирішуватися у кожному конкретному випадку з урахуванням виду виготовленої продукції, її кількості і вартості, розміру отриманого або очікуваного доходу, кількості працюючих) [9, с. 596]; 5) О.В. Працюк, В.В. Черней під використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво підакцизних товарів, розуміють застосування апаратів, приладів, технологічного обладнання й устаткування (виготовлення кустарним чи промисловим способом), які призначені для промислового виробництва таких товарів [8, с. 467]; 6) М.М. Мінаєв зазначає, що той факт, що поняття «обладнання, що забезпечує масове виробництво підакцизних товарів» вживається у ст. 204 КК України в значенні «обладнання, що здатне забезпечити масове виробництво підакцизних товарів / масовий характер виробленої підакцизної продукції чи фактична його відсутність не впливають на кваліфікацію, але повинні враховуватись під час призначення покарання. Саме ж незаконне виготовлення підакцизних товарів із застосуванням обладнання, що забезпечує їх масове виробництво, вважається закінченим з моменту виготовлення будь-якої кількості (обсягу) підакцизної продукції на тому обладнанні, незалежно від її подальшої долі» [13, с. 123].

Аналіз існуючих точок зору на вивчення злочину в четвертій формі його прояву (ч. 2 ст. 204 КК України) надає нам можливість використати позитивні положення, які є в них: 1) це таке незаконне виготовлення підакцизних товарів, у процесі якого використане спеціальне обладнання, що за своїми техніч-

ними характеристиками здатне створювати велику кількість підакцизних товарів; 2) питання про те, чи є обладнання таким, що забезпечує їх масове виробництво зазначених товарів, вирішується у кожному конкретному випадку залежно від фактичних обставин: кількість виробленої продукції, їх загальна вартість, потенційних (технічних) можливостей, розміру державного або оцінюваного доходу, стану наявності кваліфікованого персоналу, умов, у яких обладнання експлуатується, виду виготовленої продукції (ці критерії необхідно вказати у відповідній ППВСУ: 3) обладнання – це відповідні технічні пристосування, виготовлені кустарним чи промисловим способом апарати, пристрої, прилади, агрегати, спиртосховища тощо, які забезпечують масове виробництво підакцизних товарів; 4) для з'ясування чи є обладнання таким, що може забезпечити масове виготовлення підакцизних товарів, тобто визначення виробничої спроможності обладнання обов'язковим є призначення і проведення відповідної експертизи.

Слід погодитися з М.М. Мінаєвим, що вирішальним критерієм для кваліфікації незаконного виготовлення підакцизних товарів як злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК, є лише потенційна здатність обладнання забезпечити так зване масове виробництво такої продукції [13, с. 121]. Проте не можна погодитися з М.М. Мінаєвим стосовно того, що обладнання кустарного виробництва використовуються при промисловому виробництві тих чи інших підакцизних товарів легально діючими суб'єктами господарювання, оскільки виробництво такої продукції завжди передбачає атестацію (сертифікацію) обладнання [13, с. 120]. У подальшому М.М. Мінаєв, на наш погляд, вірно аргументує, що конкретне технічне (конструктивне) рішення у створенні цього обладнання не має кримінально-правового значення [13, с. 120]. Використання слова «масовий» деякими авторами, яке характеризується як «такий, у якому бере участь багато людей» або «який виробляється у великій кількості», або «призначений для широких мас» [13, с. 121; 17, с. 150], є недостатнім для розуміння цього терміна. Загалом «масовий, -а, -е» означає «який виробляється, здійснюється, у великій кількості...масове виробництво – виробництво протягом тривалого періоду значної кількості одного й того ж виду продукції, типу виробів» [5, с. 650]. Отже, масове виробництво таких товарів – це таке виробництво, яке передбачає виготовлення у великій кількості протягом тривалого періоду значної кількості одного й того ж виду продукції, типу виробів.

Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цього злочину є: 1) дії, які проявляються в незаконному виготовленні алкогольних напоїв; 2) та засоби вчинення злочину, які в законі відображені словами «з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів» [2].

Аналіз існуючих точок зору на четверту форму прояву цього злочину, термінологічне супроводження дослідження дає змогу запропонувати визначення злочину у цій формі. Отже, «Під незаконним виготовленням алкогольних напоїв з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, слід розуміти дії, під час яких вчиняється незаконне виготовлення алкогольних напоїв з використанням обладнання, тобто відповідного

технічного пристосування, виготовленого кустарним чи промисловим способом, – це можуть бути: апарати, пристрої, прилади, агрегати, спиртосховища тощо, що забезпечують масове виробництво таких товарів (питання про те, чи є обладнання таким, що забезпечує масове виробництво алкогольних напоїв має вирішуватися окремо у кожному конкретному випадку з урахуванням фактичних обставин: кількість (обсяг) виробленої продукції, їх загальної вартості, потенціальних (технічних) можливостей, розміру одержаного або оцінюваного доходу, стану наявності кваліфікованого персоналу, умов, у яких обладнання експлуатується, виду виготовленої продукції)».

Незаконне виготовлення тютюнових виробів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів (ч. 2 ст. 204 КК України). Стосовно п'ятої форми прояву названого нами злочину існують такі думки: 1) Л.Б. Ільковець запевняє, що питання визнання обладнання, використаного для незаконного виготовлення підакцизних товарів (у нашому випадку тютюнових виробів), таким, що забезпечує масове виробництво цих товарів, слід вирішувати з урахуванням фактичних обставин справи: кількості виробленої продукції, потенційних можливостей (обов'язковим є призначення та проведення відповідної експертизи на предмет визначення виробничої спроможності обладнання) [12, с. 281]; 2) В.Я. Тацій зазначає, що під виготовленням підакцизних товарів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів (у нашому випадку виготовлення тютюнових виробів), розуміється таке їх незаконне виготовлення, у процесі якого використане спеціальне обладнання, яке за своїми технічними характеристиками здатне створювати велику кількість підакцизних товарів [11, с. 272]. 3) П.П. Андрушко під незаконним виготовленням підакцизних товарів (у нашому випадку виготовлення тютюнових виробів) з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво, розуміє їх виробництво з використанням апаратів, приладів, технічного обладнання й устаткування (кустарного чи промислового виробництва), які використовуються при промисловому виробництві тих чи інших товарів, тобто таких, що використовуються легально діючими суб'єктами господарської діяльності при здійсненні господарської діяльності з виробництва підакцизних товарів [10, с. 421]; 4) О.О. Дудоров стверджує, що обладнання, яке забезпечує масове виробництво підакцизних товарів, – це відповідні технічні пристосування (виготовлені кустарним чи промисловим способом апарати, пристрої, прилади, агрегати, спиртосховища тощо), які використовуються на різних етапах технологічного процесу і забезпечують промислове виготовлення відповідної продукції у великих розмірах, товарних партіях тощо [9, с. 596].

Повторювати детально судження авторів недоцільно, оскільки вони подібні до тих, що висвітлені нами в четвертій формі прояву злочину, тому обмежимося визначенням п'ятої форми цього злочину. Перед цим варто зазначити, що обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цього злочину (у п'ятій формі його прояву), є: 1) дії, які проявляються у незаконному виготовленні тютюнових виробів; 2) та засоби вчинення цього злочину, які в законі відображені такими словами: «з використанням обладнання, що забезпечує масове

виробництво таких товарів». Цей злочин відноситься до так званих діянь з формальним складом. Отже, «Під незаконним виготовленням тютюнових виробів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, слід розуміти дії, під час яких вчиняється незаконне виготовлення тютюнових виробів з використанням обладнання, тобто відповідного технічного пристосування, виготовленого кустарним чи промисловим способом, – це можуть бути: апарати, пристрої, прилади, агрегати, спиртосховища тощо, що забезпечують масове виробництво таких товарів (питання про те чи є обладнання таким, що забезпечує масове виробництво тютюнових виробів має вирішуватися окремо у кожному конкретному випадку в залежності від фактичних обставин: кількості (обсягу) виробленої продукції, їх загальної вартості, потенційних (технічних) можливостей, розміру одержаного або оцінюваного доходу, стану наявності кваліфікуючого персоналу, умов, у яких обладнання експлуатується, виду виготовленої продукції)».

Незаконне виготовлення інших підакцизних товарів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів (ч. 2 ст. 204 КК України). Точки зору перерахованих вище авторів у четвертій і п'ятій формах повторюються і в шостій формі прояву цього злочину, тому перейдемо до визначення цього злочину у шостій формі його прояву: «Під незаконним виготовленням інших підакцизних товарів з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, слід розуміти дії, під час яких вчиняється незаконне виготовлення інших підакцизних товарів з використанням обладнання, тобто відповідного технічного пристосування, виготовленого кустарним чи промисловим способом, – це можуть бути: апарати, пристрої, прилади, агрегати, спиртосховища тощо, що забезпечують масове виробництво таких товарів (питання про те чи є обладнання таким, що забезпечує масове виготовлення інших підакцизних товарів має вирішуватися окремо у кожному конкретному випадку в залежності від фактичних обставин: кількості (обсягу) виробленої продукції, їх загальної вартості, потенціальних (технічних) можливостей, розміру одержаного або оцінюваного доходу, стану наявності кваліфікованого персоналу, умов, у яких обладнання експлуатується, виду виготовленої продукції)». Для цього злочину характерні такі обов'язкові ознаки об'єктивної сторони злочину, як: 1) дії – незаконне виготовлення інших підакцизних товарів; 2) засоби вчинення цього злочину, які в законі зазначено словами «з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів» [2].

Незаконне виготовлення алкогольних напоїв, вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею (ч. 2 ст. 204 КК України). Щодо сьомої форми прояву злочину існують такі погляди: 1) О.В. Працок, В.В. Черней, Л.Б. Ільковець наполягають на тому, що вчинення злочину особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, буде вважатися в тому випадку, коли вона раніше була засуджена за ст. 204 КК України і судимість з неї не знята чи непогашена в установленому законом порядку [8, с. 467; 12, с. 281]. 2) В.Я. Тацій заявляє, що виготовлення підакцизних товарів (у нашому випадку алкогольних напоїв) особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, – це їх виго-

товлення особою, яка раніше була засуджена за частинами 1, 2, 3 ст. 204 КК України і судимість не була в установленому законом порядку знята чи непогашена (спосіб незаконного виготовлення підакцизних товарів у таких випадках на кваліфікацію дій винного за ч. 2 ст. 204 КК не впливає, тобто таке виготовлення може здійснюватися шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво товарів, або іншим способом) [11, с. 273]; 3) О.О. Дудоров стверджує, що у разі незаконного виготовлення підакцизних товарів (у нашому випадку алкогольних напоїв) особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, спосіб їх виготовлення (домашні умови, кустарне виробництво, відкриття підпільного цеху тощо) на кваліфікацію дій винного за ч. 2 ст. 204 КК не впливає і може бути врахований при призначенні покарання [9, с. 596]. Якщо ж така особа незаконно виготовляє підакцизні товари шляхом відкриття підпільного цеху та (або) з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво продукції, вчинене кваліфікується за ч. 2 ст. 204 КК із зазначенням у процесуальних документах всіх фактично вчинених винним дій, які перераховані у цій нормі і які мають бути включені в обсяг обвинувачення (взагалі під незаконним виготовленням підакцизних товарів особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, слід розуміти незаконне виготовлення, вчинене особою, щодо якої постановлено обвинувальний вирок суду за будь-якою частиною ст. 204, навіть якщо цей вирок ще не набрав законної сили) [9, с. 596–597]; 4) П.П. Андрушко вважає, що під незаконним виготовленням підакцизних товарів (у нашому випадку алкогольних напоїв), вчиненим особою, яка раніше була засуджена за ст. 204, треба розуміти їх незаконне виготовлення особою, яка раніше була засуджена за будь-якою частиною ст. 204 і судимість з якої не була знята чи непогашена в установленому законом порядку (якщо дії такої особи, що незаконно виготовляє підакцизні товари, містять і ознаки складів злочинів, передбачених ч. 1 чи ч. 3 ст. 204 КК, то вони повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів – за ч. 2 ст. 204 та ч. 1 або/та ч. 3 цієї статті) [10, с. 421].

Аналіз наведених поглядів на сьому форму прояву злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК України, дозволяє нам виокремити позитивні положення, які містяться в них: 1) незаконне виготовлення підакцизних товарів (у нашому випадку алкогольних напоїв), вчинене особою, яка раніше була засуджена за частинами 1, 2, 3 ст. 204 КК України і судимість не була в установленому законом порядку знята чи непогашена; 2) спосіб незаконного виготовлення підакцизних товарів (у нашому випадку алкогольних напоїв) чи це кустарне виробництво, чи домашні умови, чи відкриття підпільного цеху тощо на кваліфікацію за ч. 2 ст. 204 не впливає і може бути врахований при призначенні покарання; 3) якщо дії такої особи, що незаконно виготовляє підакцизні товари (у нашому випадку алкогольні напої), містять ознаки складів злочинів, передбачених ч. 1 чи ч. 3 ст. 204 КК, то вони повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів – за ч. 2 ст. 204 та ч. 1 або / та ч. 3 цієї статті.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину в сьомій формі прояву цього злочину є дії, які проявляються в незаконному виготовленні підакцизних товарів (у нашому випадку алкогольних напоїв), особою раніше

судимою за злочини, передбачені частинами 1, 2, 3 ст. 204 КК України, і судимість з якої не знята чи непогашена в установленому законом порядку. Цей злочин відноситься до злочинів з формальним складом. Проте не можна погодитися з твердженням О.О. Дудорова та В.Я. Тація, що спосіб виготовлення (у нашому випадку алкогольних напоїв) на кваліфікацію за ч. 2 ст. 204 КК не впливає [11, с. 273]. Можливо потрібно було вказати, що якраз такий спосіб (шляхом відкриття підпільних цехів), що забезпечує масове виробництво таких товарів, потрібно кваліфікувати за ч. 2 цієї статті за ознаками «незаконне виготовлення алкогольних напоїв, шляхом відкриття підпільних цехів, що забезпечують масове виробництво таких товарів» і за ознакою «незаконне виготовлення алкогольних напоїв вчинене особою, яка раніше була судима за цією статтею».

На підставі викладеного можна запропонувати таке визначення злочину в сьомій формі його прояву: «Під незаконним виготовленням алкогольних напоїв, вчинене особою, яка раніше була засуджена за частинами 1, 2, 3 ст. 204 КК України, слід розуміти такі дії особи, судимість з якої не була в установленому законом порядку знята чи непогашена (якщо дії такої особи, що незаконно виготовляє алкогольні напої, містять ознаки складів злочинів, передбачених ч. 1 чи ч. 3 ст. 204 КК, то вони повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів – за ч. 2 ст. 204 та ч. 1 та ч. 3 цієї статті)».

Незаконне виготовлення тютюнових виробів вчинене особою, яка раніше була засуджена за ч. 2 ст. 204 КК України (восьма форма прояву цього злочину), передбачає ті ж перераховані нами судження авторів. Враховуючи це, зазначимо, що об'єктивна сторона злочину у восьмій формі прояву цього злочину характеризується такою обов'язковою ознакою об'єктивної сторони, як дія – незаконне виготовлення тютюнових виробів, вчинене особою раніше судимою за цією статтею.

Злочин у восьмій формі його прояву відноситься до діянь з формальним складом. Враховуючи викладене, можемо запропонувати визначення злочину у восьмій формі його прояву: «Під незаконним виготовленням тютюнових виробів, вчиненим особою, яка раніше була засуджена за ч. 1, 2, 3 ст. 204 КК України, слід розуміти такі дії вказаної особи, удимість з якої не була в установленому законом порядку знята чи погашена (якщо дії такої особи, що незаконно виготовляє тютюнові вироби, містять ознаки складів злочинів, передбачених ч. 1 та 3 цієї статті, то вони повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів – за ч. 2 ст. 204 та ч. 1 та ч. 3 цієї статті)».

Незаконне виготовлення інших підакцизних товарів (дев'ята форма прояву цього злочину), вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею ч. 2 ст. 204 КК України). Слід зауважити, що точки зору авторів, передбачені у сьомій і восьмій формі його прояву злочинів, подібні до дев'ятої форми прояву злочину. Зазначимо лише, що злочин у дев'ятій формі прояву відноситься до діянь з формальним складом. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є дія – незаконне виготовлення інших підакцизних товарів, вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею.

Враховуючи викладене, запропонуємо визначення злочину в дев'ятій формі прояву: «Під незаконним виготовленням інших підакцизних товарів, вчиненим особою, яка раніше була засуджена за частинами 1, 2, 3 ст. 204 КК України, слід розуміти такі дії вказаної особи, судимість з якої не була в установленому законом порядку знята чи непогашена (якщо дії такої особи, що незаконно виготовляє інші підакцизні товари, містять ознаки складів злочинів, передбачених ч. 1 чи ч. 3 цієї статті, то вони повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів – за ч. 2 ст. 204 та ч. 1 та ч. 3 цієї статті)».

Незаконне виготовлення товарів, зазначене у частинах першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а так само незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків (ч. 3 ст. 204 КК України). Ця частина статті передбачає дві форми прояву злочинів: 1) незаконне виготовлення товарів, зазначених у частинах першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей; 2) незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків [2].

Розглянемо першу форму прояву цього злочину – незаконне виготовлення товарів, зазначене у частинах першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей (ч. 3 ст. 204 КК України). Перш за все звернемося до термінології, якою користується законодавець при описанні злочину, передбаченого першою формою його прояву за ч. 3 ст. 204 КК. Такими термінами є: «незаконне», «виготовлення», «недоброякісна сировина», «недоброякісні матеріали», «загроза для життя», «загроза для здоров'я людей». Терміни «незаконно», «незаконний» нами з'ясовані при дослідженні положень ч. 2 ст. 204 КК у цій же статті. Крім того, з'ясований також і термін «виготовлення» в цій праці. Щодо терміна «недоброякісна сировина», то його доцільно з'ясувати зміст його складових: «недоброякісна» та «сировина». «Словарь русского языка С.И. Ожегова» містить термін «недоброкачественный», який означає, «-ая, -ое, -вен, -венна. Плохого качества, с изъянами. Н. товар...» [16, с. 324]. Великий тлумачний словник сучасної української мови тлумачить термін «недоброякісний, -а, -е» так: якість якого не відповідає належним вимогам; низької якості» [5, с. 755]. Натомість термін «сировина» означає «-и, ж. 1. Добутий або вироблений вихідний матеріал, признач. для подальшої промислової обробки та одержання напівфабрикатів або готових виробів...Що-небудь не до кінця відшліфоване, не оброблене як слід» [5, с. 1320]. Термін «матеріал» означає «-у, ч. 1. Те, з чого що-небудь виготовляють, виробляють тощо; сировина // у спол. з означ. Те, що призначене, для того, на що вказує зміст означ...» [5, с. 851].

У науково-дослідних джерелах поняття «недоброякісна сировина (матеріали)» пояснюється таким чином: 1) О.В. Працюк, В.В. Черней заявляють, що недоброякісна сировина (матеріали) – предмет праці та природні компоненти, що підлягають переробці при виготовленні (виробництві) підакцизних товарів, але не відповідають установленим для них стандартам, нормам і технічним умовам [8, с. 468]; 2) В.Я. Тацій стверджує, що недоброякісна сировина (мате-

ріали), – це така сировина, що не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам (наприклад, виготовлення алкогольних напоїв з використанням недоброякісних спирту, води чи інших компонентів) [11, с. 274]; 3) П.П. Андрушко упевнений, що недоброякісна сировина (матеріали) – це предмети праці та природні компоненти, які підлягають переробці при виготовленні (виробництві) підакцизних товарів (див.: абз. 11 ст. 1, але в останній редакції від 31 грудня 2015 року // Відомості Верховної Ради України №7-8, №9, ст. 55, йдеться про абз. 13 ст. 55 Закону України «Про державне регулювання виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодovým, алкогольними напоями та тютюновими виробами»), зокрема, сировиною для виготовлення алкогольних напоїв може бути недоброякісний спирт етиловий чи інгредієнти, які додаються до виготовлених алкогольних напоїв, а при виробленні тютюнових виробів недоброякісною може бути тютюнова сировина, з якої вони виготовляються [10, с. 421]; 4) О.О. Дудоров переконаний, що недоброякісними в плані відповідальності за ч. 3 ст. 204 визнаються сировина і матеріали, які не відповідають встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам (сировина – це предмет праці та природні компоненти, які підлягають подальшій переробці. Наприклад, для виготовлення фальсифікованої лікєро-горілчаної продукції можуть використовуватися вода із систем опалення будинків, інші компоненти, зокрема, відходи гідролізного та целюлозного паперованого виробництва, небезпечні і для життя, і для здоров'я людини [9, с. 597]. Щодо терміна «загроза для життя», то слід з'ясувати значення його складових: «загроза» та «життя». Термін «загроза» означає «...можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для нього, чого-небудь. 3. Те, що може заподіювати яке-небудь зло, якусь неприємність» [5, с. 387].

Виокремимо позитивні положення: 1) недоброякісна сировина (матеріали) – це предмети праці та природні компоненти, тобто добутий або вироблений для подальшої промислової обробки та одержання напівфабрикатів або готових виробів, але поганої якості, яка не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам; 2) це може бути і недоброякісний спирт етиловий; недоброякісні інгредієнти, які додаються до виготовлення алкогольних напоїв, а при виготовленні тютюнових виробів – недоброякісна тютюнова сировина; відходи гідролізного та целюлозно-паперового виробництва; вода з систем опалювання тощо. Для з'ясування якості сировини, з якої незаконно виготовлялися підакцизні товари, необхідно призначати і проводити відповідні експертизи. Таким чином, «Під недоброякісною сировиною (матеріалами) слід розуміти предмети праці та природні компоненти, тобто добутий або вироблений вихідний матеріал, призначений для подальшої промислової обробки й одержання напівфабрикатів або готових виробів, але поганої якості, яка не відповідає встановленим стандартам, нормам, правилам і технічним умовам. Це може бути: недоброякісний спирт етиловий; недоброякісні інгредієнти які додаються до виготовлення алкогольних напоїв, а при виготовленні тютюнових виробів – недоброякісна тютюнова сировина; відхо-

ди гідролізного та целюлозно-паперового виробництва; вода з систем опалювання тощо».

Слід погодитися з твердженням М.М. Мінаєва, що частина з підакцизних товарів належить до харчових продуктів (спирт, алкогольні напої, пиво солодове), тому на їх виробництво поширюються також вимоги Закону України «Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» від 23 грудня 1997 року [13, с. 127]. Проте зараз потрібно звертатися до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законами №67-VIII від 28.12.2014 та №867-VIII від 08.12.2015 [18]. Як встановлено в преамбулі, цей Закон регулює відносини між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів і визначає порядок забезпечення безпечності й окремих показників якості харчових продуктів, що виробляються, перебувають в обігу, ввозяться (пересилаються) на митну територію України та / або ввозяться (пересилаються) з неї [18]. Відповідно до п. 92 ст. 1, «харчовий продукт – це речовина або продукт (не перероблений, частково перероблений або перероблений), призначені для споживання людиною». До харчових продуктів належать напої (в тому числі вода питна, жувальна гумка та будь-яка інша речовина, що спеціально включена до харчового продукту під час виробництва, підготовки або обробки) [18]. Законом встановлено (абз. 7 ст. 1), що безпечний харчовий продукт – це продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання [18]. Натомість небезпечний харчовий продукт – харчовий продукт, що є шкідливим для здоров'я та / або непридатним для споживання (абз. 44 ст. 1) [18].

Проте визначення неякісної продовольчої продукції чи неякісної сировини для виготовлення підакцизних товарів має вирішуватися відповідною експертизою, а також з урахуванням того чи іншого виду підакцизних товарів.

Щодо термінів «загроза для життя людей», «загроза для здоров'я людей» в існуючих публікаціях існують такі погляди: 1) О.О. Дудоров стверджує, що внаслідок використання в процесі виготовлення підакцизних товарів з недоброякісної сировини чи матеріалів виникає: загроза серйозного розладу здоров'я або смерті хоча б однієї людини у разі споживання або іншого використання вказаної продукції (вказана загроза має бути реальною, а негативні наслідки не настають лише завдяки своєчасного вжитим заходам, зокрема, правоохоронцям вдалося запобігти реалізації споживачам партії недоброякісної продукції або в силу інших обставин, які не залежать від волі винної особи) [9, с. 597]; 2) П.П. Андрушко заявляє, що такими, що становлять загрозу для життя та здоров'я людей, слід вважати такі незаконно виготовлені підакцизні товари, вживання яких, наприклад, алкогольні напої, тютюнові вироби, пиво солодове, користування якими чи використання яких (транспортні засоби, дистилати, бензини, гас та ін.), створює реальну загрозу для життя і здоров'я споживачів таких товарів (можливість отруєння, радіоактивного опромінення, враження струмом, травмування тощо) [10, с. 422]; 3) О.В. Працюк, В.В. Черней упевнені, що такими, які становлять загрозу для життя та здоров'я людей, слід

вважати незаконно виготовлені недоброякісні алкогольні напої, тютюнові вироби чи інші підакцизні товари, вживання яких, використання якими чи використання яких створюють реальну загрозу для життя і здоров'я споживачів (можливість отруєння, радіоактивного опромінення, враження струмом, травмування тощо) [8, с. 468]; 4) В.Я. Тацій зазначає, що недоброякісність сировини і матеріалів визначає небезпечні властивості виготовлених із них підакцизних товарів, які можуть спричинити шкоду життю і здоров'ю людей після їх збуту – споживачам – внаслідок вживання, користування чи використання споживачами (можливість заподіяння смерті, отруєння, радіоактивного опромінення, травмування тощо) [11, с. 274].

Аналіз термінології та поглядів на створення загрози для життя та здоров'я людей надає нам можливість виокремити позитивні положення: 1) що під створенням загрози для життя та здоров'я людей слід вважати такі незаконно виготовлені підакцизні товари з недоброякісної сировини (матеріалів), вживання яких, (наприклад, алкогольні напої, тютюнові вироби, пиво солодове тощо), користування якими чи використання яких (транспортні засоби, дистилати, бензини, гас та ін.), створює реальну загрозу для життя і здоров'я людей; 2) під реальною загрозою для життя і здоров'я людей слід розуміти можливість загрози серйозного розладу здоров'я або смерті хоча б однієї людини, можливість отруєння або радіоактивного опромінення, можливість враження струмом або травмування тощо; 3) вказана загроза має бути реальною, а негативні наслідки не настають лише завдяки своєчасного вжитим заходам, зокрема, вилучення таких недоброякісних підакцизних товарів або в силу інших обставин, що не залежать від волі винного.

Проте, на наш погляд, найважливішим з кримінально-правової характеристики є з'ясування обов'язкових ознак об'єктивної сторони злочину у першій формі його прояву за ч. 3 ст. 204 КК України. Аналіз публікацій О.О. Дудорова, О.В. Працюка, П.П. Андрушка, В.Я. Тація, Л.Б. Ільковець свідчить, що автори не вдалися до з'ясування ознак об'єктивної сторони злочину у першій формі його прояву. Натомість М.М. Мінаєв зазначає, що захист відповідних соціальних цінностей і спрямоване встановлення у ч. 3 ст. 204 КК кримінальної відповідальності за вчинення одного чи двох суспільно небезпечних протиправних посягань:

- 1) незаконне виготовлення інших підакцизних товарів з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя та здоров'я людей;
- 2) незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків [13, с. 126].

Незрозуміло чи М.М. Мінаєв тут говорить про посягання як злочину, чи як дій. Крім того, цей фахівець зазначає, що подібно до ч. 1 та ч. 2 ст. 204 КК ці діяння мають характер альтернативних ознак об'єктивної сторони злочину і вчинення хоча б одного з них є достатнім для притягнення особи до відповідальності за ч. 3 ст. 204 КК [13, с. 126]. Це свідчить, що автор посягання (злочини) вважає синонімами з терміном «діяння», але якщо він веде мову про ознаку об'єктивної сторони, то твердження, що «діяння» є ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 та 2, а в нашому випадку і ч. 3 ст. 204 як

діяння, то це суперечить описанню обов'язкової сторони ч. 3 ст. 204 у першій формі прояву цього злочину, де йдеться лише про дії.

Таким чином, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину у першій формі прояву злочину, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК, є дії, які в диспозиції цієї статті сформульовані таким чином: «Незаконне виготовлення товарів, вказаних у частині першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя та здоров'я людей» [2]. Крім того, не можна погодитися з М.М. Мінаєвим, що незаконне виготовлення підакцизних товарів, відповідальність за яке передбачається ч. 3 ст. 204 КК, характеризується обов'язковою ознакою об'єктивної сторони – способом, який пов'язаний з використанням у процесі використання недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя та здоров'я людей.

Цей злочин так сформульований у першій формі прояву, що вчинити такі дії, як незаконне виготовлення товарів, указаних у частині першій або другій, неможливо без застосування засобів – недоброякісної сировини (матеріалів), тобто йдеться про сировину (матеріали), які використовують для незаконного виготовлення підакцизних товарів. Це означає, що недоброякісна сировина (матеріали), які особа застосовує для вчинення злочину, – це засоби вчинення злочину. У цьому сенсі слід погодитися з думкою В.К. Матвійчука, що в юридичній літературі зустрічається помилкове ототожнення способу вчинення злочину і засобів [19, с. 1540]. Причиною такого помилкового ототожнення способів вчинення злочину є теоретична база, яка ґрунтується на неправильному визначенні такого поняття, як «спосіб вчинення злочину». У цьому аспекті ми дотримуємося позиції М.І. Панова стосовно того, що спосіб указує на те, які прийоми і методи застосовувала особа [20, с. 20]. Така позиція відповідає етимологічному поясненню поняття способу як образу дії (лат. *Modus operandi*) [20, с. 16]. На противагу способу вчинення злочину, засоби свідчать про те, які предмети матеріального світу використані особою для виконання дії (бездіяльності), спрямованої на завдання шкоди об'єкту, що охороняється кримінальним законом [20, с. 21].

Цей злочин у першій формі його прояву, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК, відноситься до діянь з формальним складом. Проте цю думку не підтримує Н.О. Гуророва, стверджуючи, що в даному випадку факт наявності загрози для життя і здоров'я людей слід розглядати як суспільно небезпечний наслідок незаконного виготовлення підакцизних товарів з використанням недоброякісної сировини [21, с. 198–199]. Вона аргументує це тим, що суспільно небезпечні наслідки можна визначити як «шкоду», яка завдається злочинним діянням суспільним відносинам, що охороняються законом про кримінальну відповідальність, або як реальну небезпеку (загрозу) завдання такої шкоди [22, с. 101]. Навіть і в цьому випадку Н.О. Гуророва веде мову про загрозу настання (завдання) такої шкоди. Проте злочином завжди завдається істотна шкода суспільним відносинам або загроза завдання такої шкоди. Це лише свідчить про таку ознаку злочину, як суспільна небезпечність. Проте за конструкцією побудови складу конкретного злочину у цій формі прояву наслідки лежать за його межами. Не можна погодитись, на наш погляд, з твердженням

М.М. Мінаєва, що ознака загрози життю і здоров'ю людей, зазначена у ч. 3 ст. 204 КК (у першій формі прояву цього злочину), має розумітися не в значенні загрози як явища реальної дійсності, що настає через незаконне виготовлення підакцизних товарів та виникає після виготовлення цих товарів, а в значенні характерної властивості самої підакцизної продукції, тобто фактично ця ознака належить не до об'єктивної сторони складу даного злочину, а характеризує предмет злочинного посягання [13, с. 131].

Виходячи з викладеного вище, важливо розкрити загрози настання наслідків (ч. 3 ст. 204 КК у першій формі прояву цього злочину) та показати їх відмінність від наслідків злочину, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК (у другій формі його прояву).

Слід погодитися з М.М. Мінаєвим, що не утворює злочин, передбачений ч. 3 ст. 204 КК, незаконне виготовлення підакцизної продукції з використанням недоброякісної сировини (матеріалів), – першої форми прояву цього злочину (за ч. 3 ст. 204 КК), якщо кінцевий продукт не становить загрози для життя та здоров'я споживачів [13, с. 13]. Крім того, слід підтримати існуючу в юридичній літературі позицію стосовно того, що не охоплюються складом злочину, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК, незаконне виготовлення підакцизних товарів, які становлять загрозу для життя та здоров'я людей, якщо у процесі їх виготовлення були використані матеріали чи сировина, що відповідали вимогам щодо якості відповідного роду продукції (доброякісні), проте неналежні за рецептурою (технологією, вимогам сумісності вузлів і деталей) не підлягали використанню при виробництві відповідного виду підакцизної продукції [9, с. 597; 13, с. 130]. Такі дії мають кваліфікуватися за ст. 227 КК за наявності умов, а саме: що такі дії вчинено у великих розмірах (якщо їх вартість перевищує п'ятсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян) [8, с. 468; 9, с. 597; 11, с. 275].

Незаконний збут зазначених у частинах першій або другій цієї статті таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків (друга форма прояву цього злочину, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України). Розглянемо другу форму прояву цього злочину. Перш за все звернемося до термінології, якою користується законодавець при описанні цього злочину в його другій формі прояву. Такими термінами є: «незаконний збут», «отруєння людей», «інші тяжкі наслідки». Поняття «незаконний збут» доцільно з'ясувати за допомогою двох термінів: «незаконний» і «збут». Так, одні джерела термін «незаконний» тлумачать як «противозаконный, не согласный съ законами, правилами, постановлениями...» [4, с. 518–519]; інші термін «незаконний» пояснюють так: «...Який забороняється законом, порушує закон. // Який суперечить законові, йде в розріз з іншими...» [5, с. 760]. Отже, цей термін означає: який забороняється законом, не відповідає правилам, постановам, неузгоджений із законами, правилами, постановами, який порушує закон, який суперечить законові, йде в розріз з ним. Для визначення поняття «збут» слід застосовувати термінологічний зворот «оплатне відчуження незаконно виготовлених підакцизних товарів» [13, с. 104]. Термін «отруєння» означає: «-а, -є. Дія отруєння – отруєння, яке виникає в наслідок сильного, але одноразового

впливу отрути на організм... Харчове отруєння – гостре або хронічне захворювання, яке виникає внаслідок споживання продуктів, що містять отрути...» [5, с. 867]. Описання злочину в другій формі його прояву, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України, свідчить, що він належить до діянь з матеріальними складами. Друга форма прояву цього злочину характеризується такими обов'язковими ознаками об'єктивної сторони: 1) дії – незаконний збут таких підакцизних товарів (зазначених у частинах першій або другій цієї статті); 2) суспільно небезпечні наслідки – це отруєння людей чи інші тяжкі наслідки; 3) необхідний причинний зв'язок між названими діями, що настали.

Розглянемо таку обов'язкову ознаку об'єктивної сторони злочину (у другій формі його прояву за ч. 3 ст. 204 КК), як дії. З цією метою звернемося до поглядів на ознаку об'єктивної сторони злочину у другій формі його прояву в юридичних джерелах: 1) В.Я. Тацій стверджує, що незаконний збут таких товарів означає будь-яку реалізацію підакцизних товарів, незаконно виготовлених з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей: продаж, дарування, обмін, передача в рахунок погашення боргу тощо [11, с. 274]; 2) М.М. Мінаєв заявляє, що законодавець визнає злочином незаконний збут підакцизних товарів, виготовлених незаконно з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей [13, с. 113]. Натомість О.В. Працок, В.В. Черней [8, с. 467–468]; Л.Б. Ільковець [12, с. 281–282]; О.О. Дудоров [9, с. 597]; П.П. Андрушко [10, с. 421–422]; Є.Л. Стрельцов [23, с. 450] не називають і не розкривають таку обов'язкову ознаку об'єктивної сторони злочину у другій формі прояву, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України. Крім того, М.М. Мінаєв, на наш погляд, дії у другій формі прояву злочину, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України, помилково називає діянням, оскільки діяння – це дія або бездіяльність [13, с. 126]. Слід звернути увагу на те, що лише В.Я. Тацій обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину у другій формі прояву, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України, називає таку дію, як збут незаконно виготовлених товарів, зазначених у частинах першій або другій цієї статті з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя та здоров'я людей [11, с. 274].

Не можна погодитися з твердженням М.М. Мінаєва, що формулювання диспозиції ч. 3 ст. 204 КК породжує питання про можливість неоднозначного його тлумачення [13, с. 132]. Як зауважує М.М. Мінаєв, це слід віднести до «можливості двоякого розуміння звороту «незаконний збут таких товарів»: 1) до таких, що зазначені у частині першій або другій ст. 204 (тобто просто – підакцизних, виготовлених законно чи незаконно), або 2) як таких, що зазначені у частині першій або другій ст. 204 та виготовлені (законно чи незаконно) з недоброякісної сировини (матеріалів), і внаслідок цього становлять загрозу для життя і здоров'я людей» [13, с. 132]. При цьому дослідник, як і Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України [24], звертає увагу на складність диспозиції, що розглядається. Такі зауваження М.М. Мінаєва та Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України не мають під собою належних підстав, оскільки законодавець у цьому випадку зазначив «а так само незаконний збут таких товарів,

що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків», які, як це зрозуміло з диспозиції ч. 3 ст. 204 КК, виготовлені з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей [2].

Отже, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є дія – незаконний збут, тобто оплатне відчуження незаконно виготовлених товарів, зазначених у частині першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей.

Наступною обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину у другій формі його прояву, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК, є суспільно небезпечні наслідки: 1) «що призвело до отруєння людей»; 2) «що призвело до інших тяжких наслідків» [2]. З метою з'ясування цих наслідків спочатку звернемося до теоретичних положень стосовно наслідків, а потім до існуючих думок стосовно цих конкретних наслідків. Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «наслідок» тлумачить таким чином: «-дку, ч. 1. Те, що виходить, впливає з чого-небудь; результат...Уживається для значення причини, що дала названі в реченні результати» [5, с. 736]. Термін «наслідок» і «результат», які використовуються в науці кримінального права, мають право на існування [19, с. 152]. Слід погодитися з думкою В.К. Матвійчука, що у кримінальному праві не повинно спостерігатися розмаїття термінів для назви однієї і тієї ж ознаки складу злочину [19, с. 152]. Для того, щоб вирішити цю проблему, потрібно звернутися до КК України, а також етимологічного тлумачення термінів «результат» і «наслідки» [19, с. 152]. Зокрема, «Русско-український словарь» поняття «результат» трактує як щось таке, що настало внаслідок, в результаті [25, с. 189]. Інше джерело тлумачить термін «результат» як кінцевий підсумок, що завершує собою що-небудь [16, с. 551]. Слід погодитися з В.К. Матвійчуком, що таке тлумачення терміна «результат» призводить до невизначеності [19, с. 152]. Це свідчить про те, що для пояснення цього терміна потрібно використати такі філософські категорії, як причина і наслідок, які відображають одну з форм взаємозв'язку, взаємодії явищ, де причина – це явище, дія якого викликає друге явище (результат), яке, у свою чергу, може стати причиною [26, с. 531]. Таким чином, слід погодитися з В.К. Матвійчуком, що термін «результат» має використовуватися для позначення процесу взаємозв'язку [19, с. 153]. Стосовно терміна «наслідок», то для його пояснення вкрай важливо скористатися філософськими категоріями «підстава» і «наслідок», оскільки ці категорії відображають зв'язок між протилежними моментами дійсності, за якого певне явище (підстава) визначає інше (наслідок) [26, с. 364]. Цю позицію підтверджує і з'ясування терміна «наслідок».

З урахування викладеного вище перейдемо до названих в законі ч. 3 ст. 204 КК України наслідків: 1) отруєння людей; 2) інших тяжких наслідків. Щодо з'ясування такого наслідку, як отруєння людей, звернемося до існуючих поглядів на нього: 1) В.Я. Тацій стверджує, що поняттям отруєння охоплюється ті випадки заподіяння шкоди здоров'ю чи життю людей, у яких специфічним є сам механізм заподіяння шкоди – проникнення в організм людини шкідливих речовин, що містяться у піддакцизних товарах, виготовлених з недо-

броякисної сировини чи матеріалів, і заподіяння шкоди внутрішнім органам людини у вигляді порушення їх цілісності чи нормального функціонування та / або порушенні нормальної роботи організму людини як природної системи (така шкода може виражатися у заподіянні смерті або тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам, або легких тілесних ушкоджень, які спричинили короточасний розлад здоров'я чи незначну втрату працездатності відразу багатьом людям) [11, с. 274]; 2) О.В. Працюк, В.В. Черней заявляють, що отруєння людей – це патологічні процеси, які розвиваються внаслідок екзогенного, тобто зумовленого зовнішніми причинами, потрапляння в організм людини хімічних речовин, що спричиняють порушення фізіологічних функцій і створюють загрозу для життя (для наявності закінченого злочину достатньо отруєння хоча б однієї людини). При цьому необов'язково, щоб унаслідок отруєння вона загинула або померла [8, с. 468]; 3) О.О. Дудоров упевнений, що поняття отруєння людей означає заподіяння двом або більше особам тілесних ушкоджень будь-якої тяжкості (у т. ч. легких) внаслідок вживання підакцизних товарів, виготовлених з недоброякисної сировини (матеріалів) [9, с. 597]; 4) Н.О. Гурова виходить з того, що під отруєнням розуміють «захворювання, обумовлене впливом отрути на організм, що супроводжується порушенням постійності внутрішнього середовища організму та його функцій» [21, с. 199]; 5) П.П. Андрушко зауважує, що під отруєнням людей слід розуміти патологічні процеси, які розвиваються внаслідок екзогенних, тобто зумовлених зовнішніми причинами, потраплянням в організм хімічних речовин, що спричиняють порушення фізіологічних функцій і створюють загрозу для життя (його визначення, як зазначає М.М. Мінаєв, ґрунтується на понятті отруєння, яке використовується в медицині) [27, с. 113].

Аналіз існуючих точок зору на поняття «отруєння» надає нам можливість виокремити позитивні положення, необхідні для з'ясування наслідку злочину, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України: 1) отруєнням охоплюються ті випадки заподіяння шкоди здоров'ю чи життю людей, у яких специфічним є сам механізм заподіяння шкоди, – проникнення в організм людини шкідливих речовин, що містяться у підакцизних товарах, виготовлених з недоброякисної сировини чи матеріалів; 2) заподіяння шкоди внутрішнім органам людини у вигляді порушення їх цілісності чи нормального функціонування та / або порушенні нормальної роботи організму людини як природної системи; 3) це патологічні процеси, які розвиваються внаслідок екзогенного, тобто зумовленого зовнішніми причинами, потраплянням в організм людини хімічних речовин, що спричиняють порушення фізіологічних функцій і створюють загрозу для життя; 3) така шкода може виражатися у заподіянні смерті або тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам, або легких тілесних ушкоджень, які спричинили короточасний розлад здоров'я чи незначну втрату працездатності відразу багатьом людям.

Отже, на підставі викладеного вище і термінології, що для цього нами використана, спробуємо запропонувати визначення наслідку злочину отруєн-

ня людей, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України: «Під отруєнням людей слід розуміти такі випадки заподіяння шкоди: це патологічні процеси, які розвиваються внаслідок екзогенного, тобто зумовленого зовнішніми причинами, потрапляння (проникнення) в організм людини шкідливих речовин, що містяться у незаконно виготовлених з недоброякісної сировини (матеріалів) під-акцизних товарів, що спричиняють порушення його фізіологічних функцій, цілісності внутрішніх органів людини, нормальної роботи організму як природної системи. (Така шкода може виражатися у заподіянні смерті або тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам, або легких тілесних ушкоджень, які спричинили короточасний розлад здоров'я чи незначну втрату працездатності відразу багатьом людям)».

Наше бачення цієї проблеми ґрунтується на використаній нами термінології і чинному законодавстві. Зокрема, відповідно до абз. 18 ст. 1 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року (в редакції Закону України від 2016 р.), масові, неінфекційні захворювання (отруєння) – це масові захворювання, виникнення яких зумовлено впливом біологічних, фізичних, хімічних чи соціальних факторів середовища життєдіяльності, у тому числі об'єктів господарської та інших видів діяльності, продукції, робіт, послуг [28]. Також можна стверджувати, що згідно з Правилами судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом МОЗУ від 17.01.1995 № 6, отруєння речовинами будь-якого походження з перевагою як місцевої, так і загальної дії (у тому числі і харчові токсикоінфекції) за умови, що в клінічному перебігу мали місце загрози для життя явища, вважається тяжким тілесним ушкодженням, небезпечним для життя (абз. «т» п. 2.1.3) [29].

Як і попередня обов'язкова ознака об'єктивної сторони злочину у другій формі його прояву, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК, ознака «інші тяжкі наслідки» має оціночний характер. Стосовно дії ознаки в юридичних джерелах існують такі судження: 1) О.О. Дудоров заявляє, що іншими тяжкими наслідками слід визнати, зокрема, смерть людини, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень однієї або кільком особам, масове захворювання людей [9, с. 597]; 2) П.П. Андрушко стверджує, що під іншими тяжкими наслідками слід розуміти знищення чи пошкодження майна, що заподіяло шкоду у великих чи особливо великих розмірах (наприклад, внаслідок вибуху ємкостей з недоброякісними дистилатами, загорання чи вибуху транспортного засобу, загибелі великої кількості тварин тощо) [10, с. 422]; 3) О.О. Дудоров дещо доповнює зміст цієї ознаки заподіянням тілесних ушкоджень однієї або декільком особам, отруєнням флори, фауни, повітря, ґрунту [15, с. 231]. Аналогічної точки зору дотримуються Н.О. Гурова [21, с. 199] та Л.Б. Ільковець [12, с. 281]; 4) В.Я. Тацій упевнений, що відповідно до п. 15 зазначеної ППВСУ від 25 квітня 2003 року № 3, «під іншими тяжкими наслідками у ч. 3 ст. 204 КК треба розуміти знищення чи пошкодження майна, тварин, флори, фауни, повітря, ґрунту, вод, чим заподіяно шкоду у великих чи особливо великих розмірах [3, с. 192]. Крім того, на переконання В.Я. Тація це можуть бути наслідки у вигляді

ді смерті чи тілесних ушкоджень, які спричинені збутом підакцизних товарів, виготовлених з недоброякісної сировини чи матеріалів, за відсутності ознак отруєння людей, зокрема, це можливо внаслідок збуту моторних бензинів, гасу, транспортних засобів і кузовів до них, виготовлених з недоброякісної сировини чи матеріалів (отже, як інші тілесні наслідки може кваліфікуватися така сама шкода життю чи здоров'ю людей, що зазначена стосовно отруєння людей, але за відсутності ознак отруєння)» [11, с. 274].

Аналіз існуючих точок зору стосовно інших тяжких тілесних наслідків надає нам можливість виокремити позитивні положення, які допоможуть визначити зміст поняття «інші тяжкі наслідки»: 1) під іншими тяжкими наслідками слід розуміти знищення чи пошкодження майна, що заподіяло шкоду у великих чи особливо великих розмірах (наприклад, внаслідок вибуху ємкостей з недоброякісними дистилятами, загорання чи вибуху транспортно-го засобу, загибелі великої кількості тварин); 2) це може бути також отруєння флори, фауни, повітря, ґрунту, вод; 3) це можуть бути наслідки у вигляді смерті чи тілесних ушкоджень одній або кільком особам, які спричинені збутом незаконно виготовлених підакцизних товарів з недоброякісної сировини (матеріалів), за відсутності ознак отруєння людей, зокрема, це можливо внаслідок збуту моторних бензинів, гасу, транспортних засобів і кузовів до них, виготовлених з недоброякісної сировини (матеріалів).

На підставі викладеного можна запропонувати визначення інших тяжких наслідків у цьому злочині: «Під іншими тяжкими наслідками слід розуміти нищення чи пошкодження майна, що заподіяло шкоду у великих чи особливо великих розмірах (наприклад, внаслідок вибуху ємкостей з недоброякісними дистилятами, загорання чи вибуху транспортного засобу, загибелі великої кількості тварин. Це може бути також отруєння флори, фауни, повітря, ґрунту, водних об'єктів). Такими наслідками можуть бути смерть людини, заподіяння тілесних ушкоджень одній або кільком особам, які спричинені збутом незаконно виготовлених підакцизних товарів з недоброякісної сировини (матеріалів), за відсутності ознак отруєння людей, зокрема, це можливо внаслідок збуту моторних бензинів, гасу, транспортних засобів і кузовів до них, виготовлених з недоброякісної сировини (матеріалів)». Визначення, запропоноване нами, таких ознак злочинів, як наслідки (отруєння людей, інші тяжкі наслідки) має знайти місце у відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони в другій формі його прояву, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України, є наявність необхідного причинного зв'язку між дією – незаконний збут незаконно виготовлених підакцизних товарів з недоброякісної сировини (матеріалів), небезпечних для життя і здоров'я людей, і наслідками описаними нами у вигляді отруєння людей чи інших тяжких наслідків. Тобто фактом вчинення дій (збут такої підакцизної продукції і факт настання зазначених у законі наслідків) є наявність необхідного причинного зв'язку, тому не можна погодитися з М.М. Мінаєвим, що безпосередньою причиною настання отруєння людей або інших тяжких наслідків є об'єктивна властивість незаконного збуту підакцизної продукції, що пов'язана

з використанням при її виробництві недоброякісної сировини (матеріалів) та полягає у небезпечності для життя і здоров'я людей. Тому саме дії збут таких підакцизних товарів і є причиною настання зазначених у законі наслідків і єдиним необхідним шляхом потрапляння небезпечних для життя й здоров'я людей підакцизних товарів у розпорядженні кінцевих користувачів (споживачів). Зазначена проблема знайшла своє вирішення в законодавстві деяких зарубіжних держав [30; 31; 32; 33; 34].

Висновки. Проведене нами дослідження дає змогу зробити такі висновки: 1) три перші форми прояву злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК України, відносяться до злочинів з формальними складами. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цих злочинів є дії: незаконне виготовлення алкогольних напоїв; незаконне виготовлення тютюнових виробів; незаконне виготовлення інших підакцизних товарів; спосіб вчинення цих злочинів, який у законі зазначений словами: «шляхом відкриття підпільних цехів»; 2) четверта, п'ята та шоста форма появи злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК України, також відноситься до злочинів з формальними складами. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочинів, передбачених у цих трьох формах злочину, характеризується діями: незаконне виготовлення алкогольних напоїв; незаконне виготовлення тютюнових виробів; незаконне виготовлення інших підакцизних товарів; засоби вчинення злочину, які в законі зазначені так: «з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів...»; 3) сьома, восьма, та дев'ята форма появи злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК України, відносяться до злочинів з формальними складами. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочинів у цих формах прояву є дії; 4) злочин, передбачений ч. 3 ст. 204 КК України, у першій формі його прояву характеризується такими обов'язковими ознаками об'єктивної сторони, як дії – це незаконне виготовлення товарів, зазначених у частині першій або другій цієї статті; засоби вчинення цих злочинів – це недоброякісна сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей (цей злочин відноситься у цій формі його прояву до злочинів з формальним складом); 5) злочин у другій формі прояву, передбаченого ч. 3 ст. 204 КК України, відноситься до діянь з матеріальним складом. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину в другій формі його прояву характерні є дії, наслідки – отруєння людей; інші тяжкі наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Благов Е.В.* Общая часть уголовного права в 20 лекциях: [курс лекций] / Е.В. Благов. – М.: Юрлит-информ, 2012. – 344 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної ради України. – 2001. – № 25 – 26. – Ст. 131.
3. Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7 – (із змінами і доповненнями внесеними постановами Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 18, від 12.06.2009 № 8, від 6.11.2009 № 11) // Постанови пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. – [2-ге видання]. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 392 с.

4. *Даль Владимир*. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. Т. 2: / Владимир Иванович Даль. – М.: Рус. Яз., 1999. – 779 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
6. *Костенко О.М.* Незаконні дії / О.М. Костенко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 4; Н-П. – К.: Українська енциклопедія, 2002. – 720 с.
7. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.04.2003 № 3 // Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. – 2-ге видання. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – С. 187–191.
8. *Працюк О.В., Черней В.В.* Злочини у сфері господарської діяльності / О.В. Працюк, В.В. Черней // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – С. 453–529.
9. *Дудоров О.О.* Злочини у сфері господарської діяльності / О.О. Дудоров // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за заг. ред. М.І Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., перероб. та допов. – К.: Юридична думка, 2012. – С. 568–719.
10. *Андрушко П.П.* Злочини у сфері господарської діяльності / П.П. Андрушко // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 року; за ред. С.С. Яценка. – К.: А.С.К., 2002. – С. 395–520.
11. *Тацій В.Я.* Коментар до стст. 199 – 201, 203-1 – 206, 209, 213, 216, 219, 222, 222-1, 223-1 – 224, 227, 229, 231 – 232-2 / В.Я. Тацій // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар; у 2 т. Т.2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. Х.: Право, 2013. – С. 236–389.
12. *Льковець Л.Ю.* Коментар до ст. 204 КК України / Л.Б. Льковець // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України; під заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г.. – К.: «Форум», 2001. – ч. 2. – С. 278–282.
13. *Мінаєв М.М.* Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підкацізних товарів (ст. 204 КК України): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук; спеціальність 12.00.08. – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / М.М. Мінаєв. – К.: Київський національний ун-тет імені Тараса Шевченка, 2005. – 231 с.
14. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий. Изд-е исправл. и дополн.; ответственный редактор С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2003. – 1088 с.
15. *Дудоров О.О.* Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: Монографія / О.О. Дудоров – К.: Юридична думка, 2003. – 954 с.
16. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка: Ок. 5700 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 19 изд., испр. – М.: Рус. яз., 1987. – 750 с.
17. Короткий тлумачний словник української мови. Близько 6750 слів; під ред. Д.Г. Гринчишина. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Радянська школа, 1988. – 320 с.
18. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 08.05.1998 № 443 // Відомості Верховної Ради України. –

1998. – № 19. – Ст. 98 (в редакції Закону № 1602-VII від 22.07.2014 // ВВР. – 2014. – № 41–42. – Ст. 2024 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 67-VIII від 28.12.2014 // ВВР. – 2015. – № 4. – Ст. 19; та № 867-VIII від 08.12.2015 // ВВР. – 2016. – № 4. – Ст. 40).

19. *Матвійчук В.К.* Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: монографія. – К.: Національна академія управління, 2011. – 368 с.

20. *Панов Н.И.* Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов. – Харьков: Вища школа, 1982. – 161 с.

21. *Гуторова Н.О.* Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія / Н.О. Гуторова. – Харків: Вид-во Нау. ун-ту внутр. справ, 2001. – 384 с.

22. Уголовное право Украины. Общая часть: Учебник для студентов юрид. вузов и фак. / М.И. Бажанов, Ю.В. Баулин, В.И. Борисов и др.; под ред. профессоров М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Таця. – 2-ге изд., перераб. и доп. – Харьков: Право, 1999. – 400 с.

23. *Стрельцов Е.Л.* Преступления в сфере хозяйственной деятельности / Е.Л. Стрельцов // Уголовный кодекс Украины. Комментарий: Под редакцией Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. – Харьков, ООО «Одиссей», 2001. – С. 437–495.

24. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект законів України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за незаконне зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>.

25. Русско-украинский словарь. – Т. 3. – К.: Наукова думка, 1968. – 727 с.

26. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Д.Ф. Иличев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

27. Большая медицинская энциклопедия: [В 30-ти т. / АМН СССР]. Гл. ред. Б.В. Петровский. – 3-е изд. – Т. 18. Остеопатия – переломы. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 528 с.

28. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року № 4004-XII // Відомості ВРУ. – 1994. – № 27. – Ст. 218. (в редакції Закону України від 23.12.2015 № 901-VIII // ВВР. – 2016. – № 4. – Ст. 44).

29. Правила судово-медичного визначення ступня тяжкості тілесних ушкоджень: затвержені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 // Юридичний вісник України. – 1995. – № 31.

30. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2002. – 366 p.

31. The Latvian Penal / edited and introduction by candidate of law A. I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Latvian by candidate of Law A.I. Lukashov. – St. Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2001. – 313 p.

32. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2001. – 298 p.

33. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2002. – 366 p.

34. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St Petersburg: “Yuridichesky Center – Press”, 2002. – 226 p.

REFERENCES

1. *Blagov E.V.* Obsbhajja chast' ugolovnoho prava v 20 lekcijah: [kurs lekcij] / E.V. Blagov. – M.: JurLit-inform, 2012. – 344 s.
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku // Vidomosti Verkhovnoi rady Ukrainy. – 2001. – № 25 – 26. – St. 131.
3. Pro praktyku pryznachennia sudamy kryminalnoho pokarannia: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 24.10.2003 roku № 7 – (iz zminamy i dopovneniamy vneseny my postanovamy Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 10.12.2004 № 18, vid 12.06.2009 № 8, vid 6.11.2009 № 11) // Postanovy plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy u kryminalnykh spravakh. – [2-he vydannia]. – K.: Alerta; TsUL, 2011. – 392 s.
4. *Dal' Vladimir.* Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogoazyka: V 4 t. T. 2: / Vladimir Ivanovich Dal'. – M.: Rus. YAz., 1999. – 779 s.
5. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / Uklad. i holov. red. V.T. Busel. – K.: Irpin: VTF «Perun», 2005. – 1728 s.
6. *Kostenko O.M.* Nezakonni dii / O.M. Kostenko // Yurydychna entsyklopediia: V 6 t. / Redkol.: Yu.S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. T. 4; N-P. – K.: Ukrainska entsyklopediia, 2002. – 720 s.
7. Pro praktyku zastosuvannia sudamy zakonodavstva pro vidpovidalnist za okremi zlochyny u sferi hospodarskoi diialnosti: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 25.04.2003 № 3 // Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy u kryminalnykh spravakh. – 2-he vydannia. – K.: Alerta; TsUL, 2011. – S. 187–191.
8. *Pratsiuk O.V., Cherniei V.V.* Zlochyny u sferi hospodarskoi diialnosti / O.V. Pratsiuk, V.V. Cherniei // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy / D.S. Azarov, V.K. Hryshchuk, A.V. Savchenko [ta in.]; za zah. red. O.M. Dzhuzhi, A.V. Savchenka, V.V. Chernieia. – K.: Yurinkom Inter, 2016. – S. 453–529.
9. *Dudorov O.O.* Zlochyny u sferi hospodarskoi diialnosti / O.O. Dudorov // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy; za zah. red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. – 9-te vyd., pererob. ta dopov. – K.: Yurydychna dumka, 2012. – S. 568–719.
10. *Andrushko P.P.* Zlochyny u sferi hospodarskoi diialnosti / P.P. Andrushko // Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: za stanom zakonodavstva i postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy na 1 hrudnia 2001 roku; za red. S.S. Yatsenka. – K.: A.S.K., 2002. – S. 395–520.
11. *Tatsii V.Ia.* Komentar do stst. 199 – 201, 203-1 – 206, 209, 213, 216, 219, 222, 222-1, 223-1 – 224, 227, 229, 231 – 232-2 / V.Ia. Tatsii // Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar; u 2 t. T.2: Osoblyva chastyna / Iu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in.; za zah. red. V.Ia. Tatsiia, V.P. Pshonky, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhina. – 5-te vyd., dopov. Kh.: Pravo, 2013. – S. 236–389.
12. *Ilkovets L.Iu.* Komentar do st. 204 KK Ukrainy / L.B. Ilkovets // Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy; pid zah. red. Potebenka M.O., Honcharenka V.H.. – K.: «Forum», 2001. – Ch. 2. – S. 278–282.
13. *Minaiev M.M.* Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne vyhotovlennia, zberihannia, zbut abo transportuvannia z metoiu zbutu pidaktsyznykh tovariv (st. 204 KK Ukrainy): Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata yurydychnykh

nauk; spetsialnist 12.00.08. – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / M.M. Minaiev. – K.: Kyivskiy natsionalnyi un-tet imeni Tarasa Shevchenka, 2005. – 231 s.

14. Ugolovnyj kodeks Ukrainy. Nauchno-prakticheskij kommentarij. Izd-e ispravl. i dopoln.; otvetstvennyj redaktor S.S. Jacenko. – K.: A.S.K., 2003. – 1088 s.

15. *Dudorov O.O.* Zlochyny u sferi hospodarskoj diialnosti: kryminalno-pravova kharakterystyka: Monohrafiia / O.O. Dudorov – K.: Yurydychna dumka, 2003. – 954 s.

16. *Ozhegov S.I.* Slovar' russkogo jazyka: Ok. 5700 slov / Pod red. chl.-korr. AN SSSR N. Ju. Shvedovoj. – 19 izd., ispr. – M.: Rus. jaz., 1987. – 750 s.

17. Korotkyi tлумachnyi slovnyk ukraïnskoï movy. Blyzko 6750 sliv; pid red. D.H. Hrynychshyna. – 2-he vyd., pererobl. i dopov. – K.: Radianska shkola, 1988. – 320 s.

18. Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv: Zakon Ukrainy vid 08.05.1998 № 443 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1998. – № 19. – St. 98 (v redaktsii Zakonu № 1602-VII vid 22.07.2014 // VVR. – 2014. – № 41-42. – St. 2024 (iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom № 67-VIII vid 28.12.2014 // VVR. – 2015. – № 4. – St. 19; ta № 867 VIII vid 08.12.2015 // VVR. – 2016. – № 4. – St. 40).

19. *Matviichuk V.K.* Teoretychni ta prykladni problemy kryminalno-pravovoi okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha: monohrafiia. – K.: Natsionalna akademiia upravlinnia, 2011. – 368 s.

20. *Panov N.I.* Sposob sovershenija prestuplenija i ugolovnaja otvetstvennost' / N.I. Panov. – Har'kov: Vyshcha shkola, 1982. – 161 s.

21. Hutorova N.O. Kryminalno-pravova okhorona derzhavnykh finansiv Ukrainy: monohrafiia / N.O. Hutorova. – Kharkiv: Vyd-vo Nau. un-tu vnutr. sprav, 2001. – 384 s.

22. Ugolovnoe pravo Ukrainy. Obshhaja chast': Uchebnik dlja studentov jurid. vuzov i fak. / M.I. Bazhanov, Ju.V. Baulin, V.I. Borisov i dr.; pod red. profesorov M.I. Bazhanova, V.V. Stashisa, V.Ja. Tacija. – 2-ge izd., pererab. i dop. – Har'kov: Pravo, 1999. – 400 s.

23. *Strel'cov E.L.* Prestuplenija v sfere hozhajstvennoj dejatel'nosti / E.L. Strel'cov // Ugolovnyj kodeks Ukrainy. Kommentarij: Pod redakciej Ju.A. Karmazina i E.L. Strel'cova. – Har'kov, OOO «Odissej», 2001. – S. 437–495.

24. Vysnovok Holovnoho nauково-ekspertnoho upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy na proekt zakoniv Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (shchodo posylennia vidpovidalnosti za nezakonne zberihannia, zbut abo transportuvannia z metoiu zbutu pidaktsyznykh tovariv)» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.kiev.ua>.

25. Russko-ukraïnskij slovar'. – T. 3. – K.: Naukova dumka, 1968. – 727 s.

26. Filosofskij jenciklopedicheskij slovar' / Gl. red. D.F. Ilichev, P.N. Fedoseev, S.M. Kovalev, V.G. Panov. – M.: Sov. jenciklopedija, 1983. – 840 s.

27. Bol'shaja medicinskaja jenciklopedija: [V 30-ti t. / AMN SSSR]. Gl. red. B.V. Petrovskij. – 3-e izd. – T. 18. Ostoeopatija – perelomy. – M.: Soveckaja jenciklopedija, 1982. – 528 s.

28. Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemiolohichnoho blahopoluchchia naselennia: Zakon Ukrainy vid 24 liutoho 1994 roku № 4004-XII // Vidomosti VRU. – 1994. – № 27. – St. 218. (v redaktsii Zakonu Ukrainy vid 23.12.2015 № 901-VIII // VVR. – 2016. – № 4. – St. 44).

29. Pravyła sudovo-medychnoho vyznachennia stupnia tiazhkosti tilesnykh ushkodzhen: zatverdzeni nakazom Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 17 sichnia 1995 roku № 6 // Yurydychnyi visnyk Ukrainy. – 1995. – № 31.

30. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2002.– 366 p.

31. The Latvian Penal / edited and introduction by candidate of law A. I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Latvian by candidate of Law A.I. Lukashov. – St. Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2001.– 313 p.

32. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2001.– 298 p.

33. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2002.– 366 p.

34. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St Petersburg: “Yuridicheskyy Center – Press”, 2002.– 226 p.

Гмирін А.А. Кваліфікуючі ознаки злочину незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту подакцизних товарів

У статті досліджуються об'єктивні ознаки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК України. Автором визначено дев'ять форм прояву злочинів, передбачених ч. 2 ст. 204 КК України, та дві форми прояву злочину, передбачених ч. 3 цієї ж статті. Запропоновано визначення злочинів у перерахованих формах його прояву.

Ключові слова: кваліфікуючі ознаки, об'єктивна сторона, обов'язкові ознаки об'єктивної сторони злочину, форми прояву злочину.

Гмирин А.А. Квалифицирующие признаки преступления незаконное изготовление, хранение, сбыт или транспортировка с целью сбыта подакцизных товаров

В статье исследуются объективные признаки преступления, предусмотренного ч. 2 ст. 204 УК Украины. Автором установлено девять форм проявления преступлений, предусмотренных ч. 2 ст. 204 УК Украины, и две формы проявления преступления, предусмотренных частью третьей этой же статьи. Предложено определение преступлений в перечисленных формах его проявления.

Ключевые слова: квалифицирующие признаки, объективная сторона, обязательные признаки объективной стороны преступления, формы проявления преступления.

Gmyrin A. Qualifying Attributes of a Crime “Illegal Manufacture, Possession and Sales, or Transportation for Sales, of Excisable Goods”

The article studies objective indicia of a crime under Article 204, part 2 of the Criminal Code of Ukraine. The author distinguishes nine forms of appearance of crimes under Article 204, part 2 of the Criminal Code of Ukraine and two forms of appearance of a crime under the same Article, part 3. The paper suggests definition of crimes in the above-listed forms of their appearance.

Keywords: Qualifying Attributes; an Objective Side; Mandatory Elements of the Objective Side of a Crime; Forms of Appearance of a Crime

Стаття надійшла до редакції 20.07.2016